

תדש TEVET תאש
ROŠ ŠVAT CHODEŠ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

IVAN THEIMER: STUDIE K POMNÍKU V DIEULEFIT
(K článku na stranách 10–11.)

PROHLÁŠENÍ FŽO

K mnoha dotazům, které zazněly v souvislosti se zprávou o tom, že prezident Zeman pozval k účasti na připomínce 70. výročí osvobození koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka představitele vítězných mocností, uvádíme, že pořadatelem je Evropský židovský kongres. Vzpomínkové akce se budou konat 26. a 27. ledna 2015 v Praze a v Terezíně. První den se uskuteční fórum Let My People Live. Na tuto část byli pozváni předšedové parlamentů 47 zemí, kteří podpořili v roce 2009 Terezínskou deklaraci, zabývající se odkazem holokaustu. Druhý den bude věnován pietním akcím v Praze a v Terezíně, na které byli pozváni vrcholní představitelé vítězných mocností druhé světové války, tedy USA, Velké Británie, Francie, Ruska a Ukrajiny, ale také Izraele, zemí Visehradské skupiny a sousedních zemí. Federace židovských obcí není pořadatelem **žádné z těchto akcí**, nicméně slavnostní shromáždění těch, kteří přežili holocaust, konající se každoročně v prostorách Senátu, se tentokrát odehraje na Pražském hradě jako součást připravovaného programu. *fžo*

CHILD SURVIVOR FUND

Německý parlament odsouhlasil jednorázovou finanční podporu pro ty, kdo přežili holocaust jako děti, a určil podmínky jejího čerpání. Pro všechny, kteří je splňují, není nutné žádné další potvrzení a bude jim jednorázově vyplacena finanční podpora ve výši 2500 eur. FŽO byla o podmínkách informována 11. prosince 2014. Fond bude k dispozici od 1. ledna 2015.

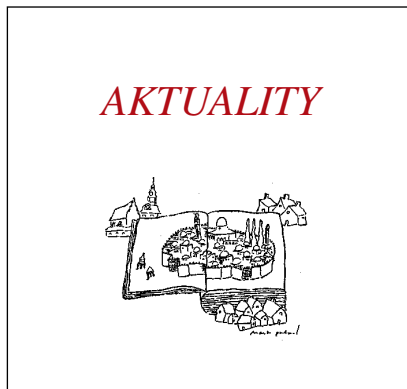
Finanční podpora je určena obětem narozeným v období 1. ledna 1928 až 8. května 1945, které byly: v koncentračním táboře nebo v ghettu nebo v úkrytu nebo pod falešnou identitou po dobu nejméně šesti měsíců v obsazeném území.

Postup bude následující. Poslední týden v prosinci roku 2014 budou z kanceláře Claims Conference v New Yorku všem, kteří splňují výše uvedené podmínky (tzn. dostávají pravidelnou rentu od Claims Conference a jejich datum narození je 1. ledna 1928 a výše), odeslány dopisy s informací o možnostech finanční podpory. Každý, kdo chce požádat o její vyplacení, musí zaslat zpět podepsaný formulář, který obdrží poštou. Následně mu bude částka připsána na účet v co nejkratší možné době.

Pokud splňujete výše uvedené podmínky a neobdržíte do konce ledna 2015 formulář, můžete se obrátit na koordinátorku grantů CC Ditu Šnajdrovou, e-mail: dita.snajdrova@gmail.com. *dš*

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

ŽO v Praze vypisuje výběrové řízení na pozici ředitel/ka Domova sociální péče Hagibor (DSPH). Požadavky: vysokoškolské

ské vzdělání v magisterském programu, sociální nebo zdravotnická oblast výhodou; odpovídající pracovní zkušenosti, z toho alespoň 5 let na manažerské pozici podmínkou; praxe v sociální oblasti (ve veřejné správě nebo při poskytování sociálních služeb) či zdravotní oblasti výhodou; znalost problematiky poskytování sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 Sb.; základní znalost pracovních předpisů; velmi dobré komunikační, prezentační, organizační a řídicí dovednosti; strategické myšlení a flexibilita; vysoká zodpovědnost a pracovní nasazení; vztah k judaismu a povědomí o traumatu holokaustu; kladný vztah k seniorům; pokročilá znalost práce na PC; aktivní znalost anglického jazyka.

Příhlaška uchazeče musí obsahovat tyto náležitosti: jméno, příjmení, titul, datum a místo narození, státní příslušnost, místo trvalého pobytu, kontaktní adresu a telefon, e-mail a vlastnoruční podpis; kopie dokladů o nejvyšším dosaženém vzdělání; strukturovaný profesní životopis s údaji o dosavadních zaměstnáních a praxi (zejména manažerské), odborných znalostech a dovednostech; výpis z evidence Rejstříku trestů ne starší než 3 měsíce; lékařské potvrzení o způsobilosti k vykonávání příslušného pracovního místa ne starší 2 měsíců; motivační dopis; koncepce rozvoje DSPH zaměřená na poskytované služby, hospodaření a další rozvoj zařízení v rozsahu max. 4 stran A4 strojopisu; poskytnutí referencí; podepsaný souhlas se zpracováním osobních údajů; aktuální fotografii.

Příhlašku je nutné doručit nejpozději do **30. 1. 2015** do 14 hodin, pod názvem VŘ – DSPH, na adresu: Židovská obec v Praze, Maiselova 18, Praha 1, 110 00. *žop*

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ 2015

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, přejeme vše dobré v novém kalendářním roce. Doufáme, že nám i nadále zachováte svou přízeň, které si velmi vážíme. Nové předplatitele srdečně vítáme.

Měsíčník *Roš chodeš* zasíláme buď v klasické papírové podobě poštou v neprůhledných obálkách, ale také elektronicky v PDF.

Zasílání časopisu poštou i elektronicky lze uhradit bankovním převodem na níže uvedený účet Federace židovských obcí v ČR. Prosíme, pokud provádíte platbu z ciziny, uhradte bankovní poplatky (cca 100 Kč), nejsou zahrnuty v ceně předplatného. Nepoužívejte šeky; pokud nemůžete použít bankovní spojení, zašlete laskavě příslušnou částku v bankovkách doporučeným dopisem.

Roční předplatné pro ČR je 400 Kč, elektronicky v PDF 240 Kč; roční předplatné do Evropy stojí 750 Kč, elektronicky v PDF 240 Kč; roční předplatné do zámoří stojí 1000 Kč, elektronicky v PDF 240 Kč.

Částku v korunách nebo její ekvivalent v eurech nebo USD zasílejte laskavě na číslo účtu **030031-1936511339/0800** (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a. s. Jako **variabilní symbol** uvádějte **122015**; jako **údaj příkazce jméno předplatitele**.

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.

Pokud budete platit **osobně** v Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1), tak **ve 2. patře v pokladně Federace židovských obcí v ČR** u paní ing. G. Slezákové nebo sl. M. Wichsové.

Na uvedené účty lze též uhradit platby za *Luach* (70 Kč + 15 poštovné, variabilní symbol: 5775) a *Židovskou ročenku* (200 Kč + 25, variabilní symbol: 2014–15).

Objednávky předplatného zasílejte do redakce Roš chodeš, Izraelská 1, 130 00 Praha 3, e-mail: roschodes@sefer.cz, telefon: 226 235 217/8, mobil: 605 319 468. Na těchto kontaktech rádi zodpovíme i vaše případné dotazy. Do objednávky uveďte jméno, poštovní adresu a u elektronického zasílání svůj e-mail.

Redakce

OBSAH

Připomínání šoa a ČR jako Putinův zástupce v Evropě **3, 9**
Sidra, bohoslužby **4–5**
Vídeň roste jako před sto lety
rozhovor s D. Sperra a W. Hanakem **6–7**
Moskva – genius loci **8–9**
Pomník v Dieulefit **10–11**
Rodina Landesmannů v Polci u Jemnice **12–13**
Jak jsme s Honzou vařili kompot **13**
Portréty Alberta Einsteina **14–15**
Henryk Grynberg: Exodus **16–17**
Výstava Südbahnhotel **18–19**
Konference česko-židovských a polsko-židovských studií **19**
Víra a skepse **20–23**
Izrael: Volíte židovský stát? **21**
Daleká cesta ...a další události **22**
Kalendárium **23**
Kultura, inzerce, zprávy **24–28**

V souvislosti s nadcházejícím sedmdesátým výročím „osvobození“ vyhlazovacího tábora v Osvětimi (27. ledna 1945) pozval Miloš Zeman do Čech prezidenty různých zemí, včetně Vladimira Putina. Oficiální místa u nás k té příležitosti pořádají jakousi dvoustupňovou akci: 26. ledna by se mělo na Hradě konat fórum parlamentních představitelů

a významných osobností, věnované antisemitismu a rasismu v Evropě (snad se v té charakteristice nepletu, najít oficiální program se mi bohužel nepodařilo); 27. ledna mají čelní politici na Hradě a v Terezíně ucítit památku obětí šoa. Dosud se přesně neví, kdo pozvání

přijme, mimo jiné proto, že se paralelně koná i pietní akt v Osvětimi. Z Kremlu oznámili, že pozvání zvažují „zvlášť pozorně“. Už teď se však věc jeví jako nešťastná, jako typické vyjádření „české ruské politiky“.

V Osvětimi, respektive ve vyhlazovacím komplexu Osvětim a hlavně v části Osvětim II-Březinka, zavraždili nacisté půl druhého milionu Židů z celé Evropy. Nebyl to, jak známo, jediný vyhlazovací tábor (například v Treblince přišlo v plynových komorách o život téměř devět set tisíc lidí), ale stal se vyhlazovacím centrem a především obecně sdíleným symbolem „konečného řešení židovské otázky“. Když se tedy představitelé států dostaví v den výročí „osvobození“ Osvětimi (neboli v Mezinárodní den památky obětí holocaustu) právě tam, má to jasnou logiku.

KDO BUDE V OSVĚTIMI

V českých médiích se v posledních týdnech psalo, že Poláci v roce 2015 nechtějí pořádat „politickou akci“, ale spíše setkání přeživších, a že právě proto se „politická část“ mezinárodního připomínání šoa přesune do Čech. Polský důraz na přímé svědky je pochopitelný, dál už to smysl příliš nedává. V Osvětimi snad v lednu nebude nikdo z evropských a světových státníků? Podle zpráv z médií bude: třeba německý prezident Joachim Gauck a hlava rakouského státu Heinz Fischer. Proč by tam taky být neměli? A proč vůbec mluvit o zvláštní „politické části“? Politici přece nemusejí při takové příležitosti pronášet rozsáhlé projevy ani vést jednání – naopak, stačí, když se na místě skloní, když dají

svou přítomností najevo, že všechny ty mrtvé a ztýrané mají na paměti, že je považují za své. Mlčení by dokonce bylo vhodnější než omleté fráze. Osvětim je v první řadě hřbitov.

Polským představitelům – a všichni to vědí – nejde ani tak o to, aby se lednový pietní akt odehrál bez politiků; nechtějí, z důvodů, k nimž se záhy dostaneme,

PŘIPOMÍNÁNÍ ŠOA A ČESKÁ REPUBLIKA JAKO PUTINŮV ZÁSTUPCE V EVROPĚ

oficiálně zvat Vladimira Putina. Co z toho plyne pro českou reprezentaci? Povinnost brát na Putina ohled? Pořádat horlivě „náhradní podnik“? Ani jedno, ani druhé. Kdyby českému prezidentovi skutečně záleželo na obětech šoa a na připomenutí zatím nejhoršího evropského vraždění, pak by do Osvětimi prostě odcestoval, a nějaká „politická akce“ by ho zajímala až v druhé řadě. Měl by k takové cestě mít – zvláště v době zřejmě posledního kulatého výročí, jehož se ještě dožívají pamětníci – silný důvod. Například v Osvětimi-Březince spáchali nacisté dvě největší masové vraždy československých občanů v historii – v noci z 8. na 9. března 1944 připravili v plynových komorách o život 3792 Židů, pocházejících z území protektorátu, obdobný počet jich zavraždili během dvou nocí v červenci téhož roku. Jinak řečeno: pietní akt je tu hlavně kvůli mrtvým a dalším obětem, těm, kteří během „konečného řešení“ ztratili své blízké. Jestliže tedy Miloš Zeman do Osvětimi nejede, měl by to přesvědčivě vysvětlit. Zeman, jak je jeho zvykem, nevyšvětluje nic.

Vraťme se však k Putinovi. Vyvražďování Židů bylo možné na základě kombinace zvrhlé ideologie, agresivní politiky, jež byla popřením západní liberální demokracie, a samozřejmě lhostejnosti milionů lidí. Existují-li vedle piety ještě další důvody, proč si Západ má šoa a nacismus připomínat, nějaké sdílené univerzální poučení, pak kupříkladu toto: šoa je specifická hrůzná událost, ale politické jednání, které k té krajní události vedlo, lze pojmenovat a zahrnout; hlásíme se tedy k hodnotám individuální svobody a parlamentní demokracie, ctí-

me lidská a občanská práva a odmítáme, aby byli lidé v těchto právech kráceni, pronásledováni kvůli svým názorům, vyznání, národnosti, původu; není pro nás přijatelné, aby nějaká země přepadla a okupovala jinou zemi, respektive vojenská akce podobného charakteru je představitelná jen v případě, kdy je třeba bránit se ohrožení; už k takovému

počinání nebudeme lhostejní a nebudeme mu ustupovat. Režim, který představuje Vladimir Putin, popírá všechny vyjmenované principy: je nedemokratický, lidská ani občanská práva nectí, je agresivní navenek, okupoval bezdůvodně jiný stát. Tím lze také vysvětlit polskou nechuť: zvat oficiálně Putina kamkoli v den obětí holocaustu je problematické a pokrytecké.

NÁHRADNÍ AKCE

Počínání českých úřadů je však ještě horší než pokrytectví: místo aby se Češi s citovanými principy ztotožnili, pořádají náhradní akci, která je přesně v duchu proruské zahraniční politiky poslední doby a která památku šoa v podstatě zneužívá. Byl to sice Zeman, kdo oficiálně pozval Putina, ale pravda také je, že Zeman onen náhradní politický sraz v České republice nevymyslel a není jeho hlavním aktérem. Premiér Bohuslav Sobotka v reakci na Zemanovo pozvání Putina prohlásil: „Já chápu, že ta věc je v těchto dnech a měsících velmi citlivá, ale je nutné, aby se to pozvání ruského prezidenta nevytrhávalo z kontextu. To, co se v ČR připravuje, je oslava 70. výročí osvobození Osvětimi. Je to mezinárodní den obětí holocaustu. Už před nějakou dobou se ve spolupráci s židovskými organizacemi začala připravovat dvoudenní akce.“ Nechme teď stranou, že termín „osvobození“ je v souvislosti s Osvětimí nutno brát jako relativní, protože o žádné osvobození ve skutečnosti nešlo, respektive šlo o něj jen v přeneseném slova smyslu: v Osvětimi se nebojovalo, a když tam Rudá armáda dorazila, milionu a půl mrtvých to život nevrátilo, navíc už našla téměř vyprázdněný lágr, z něhož Němci utekli, a ještě předtím stihli odvléct na pochody smrti desítky tisíc lidí. Podstatné je, že z faktu, že Rusové před sedmdesáti lety postupovali během bojů s nacisty přes Osvětim, prostě nevyplývá žádná (pokračování na str. 9)

VAERA (2M 6,2–9,35)

„A Hospodin řekl Mošemu: Řekni Aharonovi, vztáhni svou hůl a udeř prach země, promění se po celé zemi Micrajim ve vši! Učinili tak, Aharon vztáhl ruku se svou hůl, udeřil do zemského prachu a vši byly na lidech a na dobytku, všechen prach země v celé zemi Micrajim se proměnil ve vši. A když ti mágové chtěli učinit totéž, nemohli, a vši byly na lidech i na dobytku. Mágové proto řekli faraonovi: To je prst Boží! a srdce faraonovo se zatvrdilo, jak řekl Hospodin, a nepopřál jim sluchu.“ (2M 8,12–14)

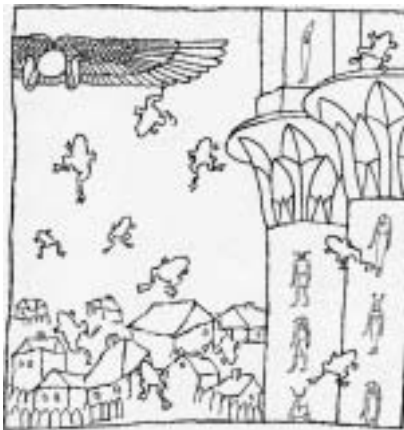
Humoru v Tóře se věnuje pramálo pozornosti. Většinou je užíván ve formě satiry, jíž je zesměšňována snaha lidí, kteří si myslí, že mohou napodobovat Boha. Hospodina dokáže pohled na to, jak se lidé pokoušejí vzdorovat nebesům, pobavit: „Králové světa povstali, vládcové strojí spiknutí proti Hospodinu a jeho Pomazanému: Pojďme rozlámat jejich okovy, shodme ze sebe jejich provazy! Směje se Ten, jenž trůní v nebesích, vysmívá se jim Hospodin.“ (Žalm 2,2–4)

Abychom však pochopili některé morové rány, musíme je brát jako satiru. Egypťané uctívali spoustu bohů, mnozí z nich představovali přírodní síly. A mágové věřili, že prostřednictvím svých „tajných umění“ tyto síly ovládnou. Magie z dob mýtu je ekvivalentem k technologiím v moderní době. Civilizace, která se domnívá, že může manipulovat s bohy, věří i tomu, že dokáže ovládat lidi. V takové kultuře nemá svoboda místo.

Morové rány neměly jen potrestat faraona a jeho národ za to, jak zacházeli s Židy, ale měly také ukázat, jak bezmocná jsou božstva, ve která Egypťané věřili („Nad všemi božstvy Micrajim vynesu soudy, já Hospodin“ – 2M 12,12). To vysvětluje první a poslední z devíti ran, které předcházely zabití prvorozených. První rána se týkala Nilu. Devátá byla rána tmy. Nil byl uctíván jako zdroj úrody v jinak vyprahlé oblasti. Na slunce se hledělo jako na nejvyššího boha Re. Tma znamenala zatmění slunce a ukazovala, že i nejvyšší z egyptských bohů nezmůže ve srovnání se skutečným Bohem nic.

V této konfrontaci jde o rozdíl mezi mýtem (s jeho bohy, jež lze ovlivňovat) a biblickým monoteismem, v němž tvoří etika (spravedlnost, soucit, lidská důstojnost) průsečík vztahů mezi Hospodinem a lidmi. To je klíč k prvním dvěma ranám, jež se vztahují k počátku egyptského pronásledování Izraelitů: zabití novoroze-

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: Druhá egyptská rána – žaby.

ných chlapců, což měly vykonávat nejprve porodní báby, a poté byli malí chlapečci házeni do Nilu. Proto se při první ráně říční voda promění v krev. Význam druhé rány, žab, Egypťané zcela jistě pochopili. Heket, bohyně s žabí hlavou, symbolizovala porodní bábu. Obě rány jsou šifrované zprávy, jež znamenají: Když použijete řeku a porodní báby – obojí normálně spjaté s životem – k usmrcování, tyto síly se obrátí proti vám. Zjevuje se tu zásadní vzkaz: Skutečnost má etický obsah. Nelze ji využít ke zlým úmyslům – pokud ano, obrátí se proti strůjcem zla. V dějinách existuje spravedlnost.

Nastává třetí rána. Jejím účelem je „předvést“ něco, co už egyptští mágové nesvedou. Snaží se. Ale bez úspěchu. Okamžitě vědí, proč: „Je to prst Boží,“ praví svému faraonovi.

Poprvé se tu v Tóře setkáváme s myšlenkou, jež v náboženském myšlení překvapivě přetrvává dodnes. Je to idea „boha rozporů“, představa, že zázrak je cosi, co nelze vědecky vysvětlit. Věda je přirozená, náboženství nadpřirozené. „Boží skutek“ je něco, co nemůžeme rozumem vysvětlit. Co mágové (nebo technokraté) nesvedou napodobit, musí být způsobeno Božím zásahem. To

ovšem nevyhnutelně vede k závěru, že věda a náboženství jsou neslučitelné. Čím více dokážeme vše vysvětlit vědecky a ovládat technologicky, tím méně potřebujeme víru.

Tóra tu naznačuje pohanský způsob myšlení, nikoli židovský. Egypťané poznali, že Mojžíš a Aharon jsou proroci až poté, co předvedli divy, které nemohli napodobit. Ale kvůli tomuhle Mojžíšovi a Aharonovi nevěřime. Maimonides to vysvětluje zcela jasně: „Izrael neuvěřil Mojžíšovi, našemu učiteli, kvůli znamením, která vykonal. Pokud je víra založena na znameních, přetrvávají pochyby, zda tato znamení nebyla vykonána pomocí okultního umění a magie. Všechna znamení, která Mojžíš vykonal v pustině, udělal proto, že byla nezbytná, nikoli proto, aby potvrdil své postavení proroka. (...) Když jsme potřebovali jídlo, snesl manu. Když lidé žíznil, rozštípl skálu. Když se Korach a jeho druzi bouřili proti Mojžíšově autoritě, požrela je země. Proč jsme mu tedy uvěřili? Kvůli zjevení na Sinaji, které jsme viděli na vlastní oči a slyšeli na vlastní uši...“ (*Hilchot jesodej haTora* 8,1).

Základem našeho setkání s Bohem nebyly zázraky, ale jeho slovo – zjevení Tóry – což je ustanovení židovského národa pod Boží vládou. Ano, Hospodin vykonává zázraky, ale současně je podstatou světa. Věda nenahrazuje Boha: jen daleko složitějším a důmyslnějším způsobem zjevuje, jak byl svět stvořen.

Nejlepším důkazem proti světu starověkého Egypta byl božský humor. Kněží a mágové, kteří si mysleli, že ovládají slunce i Nil, zjistili, že neumějí stvořit ani veš. Faraoni jako Ramesse II. dokazovali svůj božský status tím, že nechali budovat monumentální stavby: paláce, chrámy a pyramidy, které dosahují až nadpřirozených – božských – rozměrů. Hospodin je zesměšnil tím, že svou přítomnost zjevoval v těch nejdrobnějších stvořeních (jak napsal T. S. Eliot: „Váš strach ukáží v hrstce prachu“).

Egyptští mágové (a jejich pozdější následovníci) nepochopili, že vláda nad přírodou není cílem, ale jen prostředkem k etickému účelu. Všichni byli Božím vtipem na účet mágů, kteří věřili, že kvůli tomu, že ovládají přírodní síly, jsou pány lidského osudu. Mýlili se. Víra neznamená jen věřit nadpřirozenému. Je to schopnost naslouchat autorovi bytí, být tak svobodní, abychom dokázali ctít svobodu a důstojnost ostatních.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

ŠABAT ŠIRA

Každý rok touto dobou (letos to bude na konci měsíce, 31. ledna) čteme oddíl *Bešalach*, ve kterém se vypráví o zázraku rozdělení Rákosového moře. Šabat, kdy se oddíl čte, se nazývá *Šabat šira*, šabat písně.

Proč? V příběhu o rozdělení moře se říká, že Mojžíš a děti Izraele z radosti nad tím, že se zbavili Egypťanů, začali zpívat. Název *Šira* je převzat přímo z věty „Oz jošir Moše,“ – Tehdy zapějí Moše (a synové Jisraele)...

Středověcí komentátoři (jako Raši) se ptají, proč si Mojžíš pro svůj zpěv vybral právě tento okamžik? Raši vysvětluje, že když Mojžíš viděl takový Boží zázrak, z úžasu a radosti se pustil do zpěvu. Mojžíšova radost se přenesla na ostatní a všichni zpíval *širat hajam*, píseň moře.

Kli Jakar, rabín Šlomo Efraim Luntschitz, položil zajímavou otázku. Proč ze všech zázraků, které Hospodin při osvobození Židů z egyptského otroctví vykonal, pohnulo Mojžíše ke zpěvu právě rozdělení moře? Kli Jakar píše, že zpívat dříve nebylo možné, protože dětem Izraele chyběla víra v Hospodina. Mojžíš nezpíval kvůli zázraku, který se všem odehrál před očima, ale právě kvůli tomu, že viděl, že Židé uvěřili v Hospodina celým srdcem, tak jako věřil on sám.

Zmíněnou píseň zpívá v synagoze celé společenství a čtení sidry *Bešalach* a zpěv písně má v různých komunitách různá pravidla. V naší synagoze jsou vepsána na zadní stěně. Stojí tam, že když ten, kdo předčítá z Tóry, dojde k verši, jenž začíná slovy „Oz jošir Moše“, zmlkne a místo něj verš dozpívá nahlas celé společenství. Poté znovu naváže předčítat.

Taková praxe není obvyklá, vždy čte z Tóry jen *baal kore*. Ale tento starý zvyk, kdy z Tóry předčítají všichni účastníci bohoslužby, ukazuje, že tak jako věřili v Hospodina a opěvovali jeho činy synové Jisraele, měli bychom činit i my.

V mnoha aškenázských obcích je zvykem, že o tomto šabatu se zpívá pijut *Jom lejabaša* od Jehudy Haleviho. Je zajímavé, že tentýž pijut se zpívá po obřízce, což ukazuje spojitost mezi *širat hajam* a zrozením dítěte. Narození dítěte je naprostý zázrak, i ti nejzatvrzelejší ateisté při něm snad zažívají sílu Boží moci. A pokud čerství rodiče neodolají a vyberou si takovou chvíli pro chvalo-zpěv na Hospodina, nelze se divit.

BRYAN WOOD,
kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – leden 2015

Staronová synagoga

1. 1.	čtvrtek	půst 10. tevet	
2. 1.	pátek	večerní bohoslužba	15.53 hodin
3. 1.	sobota	VAJECHI 1M 47,28–50,26	
		hf: 1 Kr 2,1–12	
		mincha	15.40 hodin
		konec šabatu	17.09 hodin
9. 1.	pátek	večerní bohoslužba	16.01 hodin
10. 1.	sobota	ŠEMOT 2M 1,1–6,1	
		hf: Iz 27,6–28,13 a 29,22–23	
		mincha	15.45 hodin
		konec šabatu	17.16 hodin
16. 1.	pátek	večerní bohoslužba	16.11 hodin
17. 1.	sobota	VAERA 2M 6,2–9,35	
		hf: Ez 28,25–29,21	
		mincha	16.00 hodin
		konec šabatu	17.25 hodin
21. 1.	středa	Roš chodeš švat	
23. 1.	pátek	večerní bohoslužba	16.22 hodin
24. 1.	sobota	Bo 2M 10,1–13,16	
		hf: Jr 46,13–28	
		mincha	16.05 hodin
		konec šabatu	17.35 hodin
27. 1.	úterý	Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti (výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim 27. 1. 1945).	
30. 1.	pátek	večerní bohoslužba	16.33 hodin
31. 1.	sobota	ŠABAT ŠIRA	
		BEŠALACH 2M 13,17–17,16	
		hf: Sd 4,4–5,31	
		mincha	16.15 hodin
		konec šabatu	17.46 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

Páteční večerní bohoslužby zde budou 2. 1. v 15.50 hodin

a 16. 1. v 16.10 hodin.

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

Ivrit – hodiny hebrejštiny pro začátečníky každé úterý od 18.00 hodin,

kurz pro středně pokročilé ve středu od 19.30 hodin,

pro pokročilé ve čtvrtek od 18.00 hodin.

VÍDEŇ ROSTE JAKO PŘED STO LETY

Rozhovor s Daniellou Spera a Wernerem Hanakem-Lettnerem z Židovského muzea ve Vídni

Dr. DANIELLE SPERA (nar. 1957 ve Vídni) studovala filologii, žurnalistiku a politologii, již během studií působila ve vysílání rozhlasové a televizní stanice ORF. Po absolvování pracovala jako její zahraniční zpravodajka ve Střední Americe, v Řecku, na Kypru a v USA, od roku 1988 působila jako moderátorka hlavního zpravodajského programu *Zeit im Bild 1*. Od roku 2010 je ředitelkou Židovského muzea ve Vídni, současně je kurátorkou jeho krátkodobých výstav (naposledy např. *Warholovi Židé* či současné výstavy na Judenplatzu *Südbahn Hotel*). Roku 2000 založila kulturní židovský časopis *Nu*.

Dr. WERNER HANAK-LETTNER (nar. roku 1969 v Salcburku) studoval divadelní vědu a publicistiku na Vídeňské univerzitě; od roku 1995 působí jako kurátor (od roku 2011 jako vrchní kurátor) v ŽM ve Vídni a současně spolupracuje s dalšími institucemi v Rakousku i zahraničí, zabývá se též dramaturgií. Je autorem řady kulturně-historických výstav pro vídeňské ŽM (*Eden–Sion–Utopie: Historie budoucnosti v judaismu; Vídeň: Židé a město hudby; 100 let Hollywoodu: Židovská zkušenost*). Je autorem knihy *Výstava jako drama: jak muzeum čerpá z divadla*.

Paní ředitelko, co zbylo z původních sbírek předválečného vídeňského Židovského muzea?

DS: Nejprve bychom měli připomenout, že ve Vídni vzniklo první židovské muzeum na světě, a to již v roce 1896. Bylo plánováno jako místo setkávání a debat, místo, v němž se nacházela a vystavovala judaika z Rakouska-Uherska. V roce 1938 je nacisté zavřeli, sbírky zkonfiskovali, přidělili do jiných muzeí (především do Etnografického a Přírodovědného muzea) nebo uloupili. Z téměř 7000 objektů se po válce objevila jen polovina, která byla vrácena vídeňské obci a ta sbírku posléze předala jako stálou zápůjčku muzeu. Jedná se o objekty, které se podařilo zachránit ze synagog a modliteben, které se ve Vídni nacházely před rokem 1938.

Do jaké míry se v Rakousku daří vyhledávat původní majitele judaik a uměleckých předmětů, jež byly uloupeny za války?

WH: Zabýváme se tím velmi intenzivně. Ale není to snadné. Když nacisté loupili ve Vídni umění, jak v galeriích, tak soukromým osobám, zájmemo bylo hlavně výtvarné umění – a obrazy byly katalogizovány. Judaika v žádných katalozích nebyla. Takže dnes je těžké zjistit, odkud pochází konkrétní chanukije, zda byla v některé z vídeňských synagog, zda ji vlastnil někdo doma... Údaje o sbírce z židovské obce předáváme obci a ta se snaží, po-

Dr. Danielle Spera. Foto archiv.

kud je to možné, nalézt původní majitele předmětů či dědice. My zkoumáme hlavně předměty ze sbírky Maxe Bergera, kterou město Vídeň koupilo roku 1988 a poté ji věnovalo nově vznikajícímu Židovskému muzeu. Dnes představuje Bergerova kolekce druhou největší sbírkou judaik v našem muzeu, hned po sbírce židovské obce. Tyto staré sbírky jsou prezentovány ve stálé expozici.

Jak se Maxi Bergerovi podařilo takovou sbírku shromáždit?

WH: Berger se narodil roku 1924 v Polsku a jako jediný z rodiny přežil koncentrační tábory. Do Vídně přišel jako běželec, usadil se tu a otevřel si obchod s nábytkem. Když si vydělal

nějaké peníze, začal – jako první člověk ve městě – sbírat judaika. Neshromažďoval je ale jako nějakou hodnotu: pocházel z pobožné rodiny a ty předměty mu připomínaly jeho blízké. Myslel si, že pokud bude judaika kupovat, zachrání je. Když roku 1988 zemřel, obsahovala jeho kolekce na 10 tisíc předmětů! Je jedinečným svědectvím o židovském životě za Rakouska-Uherska. Berger si přál, aby sbírku získalo město, což se povedlo.

Nevím, jaká je situace ohledně navrácení uloupeného umění v České republice, ale u nás platí od roku 1999 velmi dobrý zákon, vztahuje se však jen k veřejným institucím, na soukromé sbírky nemůžeme, jejich majitelé by předměty museli vydat sami o své vůli.

Státní instituce jsou tedy ochotné vrátit předměty původním vlastníkům? Uvedl byste nějaké příklady?

WH: Stát například vrátil stovky předmětů potomkům rakouské větve rodiny Rothschildů, které se povedlo utéct před nacisty do Ameriky; své obrazy od Gustava Klimta nakonec získala Maria Altmannová, rozená Blochová. Byly vráceny předměty z Kunsthistorického muzea, z Uměleckoprůmyslového muzea, z Galerie Belvedere a z Albertiny, z Národní knihovny, z Divadelního muzea ad. Naprosto přesné údaje o navrácení majetku lze nalézt na webové stránce www.provenienzforschung.gv.at.

Kde se judaika nacházela od konce války do roku 1988, kdy vzniklo nové Židovské muzeum?

WH: Opatrovala je obec, ale ta neměla prostředky ani možnosti a schopnosti vytvořit muzeum. Zabývala se hlavně uprchlíky... Musíme si uvědomit, že Vídeň po válce zaplavili odsunutí lidé, *displaced persons*, navrátilci z koncentračních táborů, běženci z Polska, Maďarska, Rumunska. Vídeň pro ně byla tou nejvýchodnější, a tedy nejdostupnější americkou zónou. Tak také došlo k obnovení vídeňské obce – dostali se do ní lidé, kteří přišli do města jako běženci a zůstali tu, mj. i zmíněný Max Berger. Původních, předválečných Židů tu moc nezbylo. Buď byli deportováni a zavražděni, nebo včas utekli a většina z nich zůstala v zahraničí. Nechtěli se vrátit, na Ví-

deň měli strašlivé vzpomínky a vlastně je nikdo ani moc nezval, nestál o ně, jen o pár známých osobností. Pro přeživší z východu byla naopak Vídeň lákavá, byl to Západ.

Muzeum tedy vzniklo až za prezidenta Kurta Waldheima...

WH: Ano. On byl rozporuplná osobnost, ale právě kvůli skandálům spojeným s jeho osobou (především tomu, že vyšlo najevo, že jako příslušník wehrmachtu sloužil na východní frontě v Řecku, Albánii, v Sarajevu) došlo i k řadě průlomových událostí. Dva týdny po jeho zvolení roku 1986 navštívil vídeňský starosta New York a otevřel tu výstavu v Muzeu moderního umění, nazvanou *Vídeň 1900*. Tehdy poprvé zmínil, že ve Vídni vznikne Židovské muzeum. Nejprve bylo umístěno v bývalé obřadní síni židovské obce, od roku 1993 sídlí ve zmodernizovaném Paláci Eskeles na Dorotheergasse. Waldheimův skandál rozpoutal i lavinu otázek, děti se ptaly svých rodičů a prarodičů: Co jste tehdy dělali vy? Probíhalo to v každé rodině. Předtím se o minulosti takhle otevřeně nemluvilo. Bylo mi osmnáct a živě se na to pamatuji.

Jsou tyto otázky stále citlivé téma?

WH: Jsou. Ale něco se změnilo. Diskuse kolem Waldheima probíhala mezi lety 1986–1988 a stala se základem pro vznik rakouské občanské společnosti, což bylo velmi pozitivní. Ale současně se objevila nová vlna antisemitismu, o kterém se všichni domnívali, že už zmizel. Pro Židy to byla tvrdá doba, najednou měli pocit, že v Rakousku nemohou zůstat, že musí zase odejít. Dnes je to jiné – Waldheim, to už je historie, a jakékoli výroky extrémní pravice jsou okamžitě propírány tiskem.

Jak se připravují dočasné výstavy a jak často je měníte?

DS: Obvykle otevíráme v muzeu na Dorotheergasse dvě velké výstavy a dvě malé tematické výstavy ročně a 2–3 výstavy na Judenplatzu. V první řadě se výstavy musejí vztahovat k „našemu“ tématu, tedy minulosti, současnosti a budoucnosti vídeňské židovské obce. Velký důraz klademe na zapojení současných umělců, které mimo jiné zveme,

aby pracovali s našimi sbírkami nebo v zajímavém prostředí na Judenplatzu.

WH: Témata krátkodobých výstav připravujeme společně. Snažíme se o kritický pohled na minulost. Roku 2013 probíhaly velké oslavy Richarda Wagnera, konala se spousta koncertů, festivalů. Na konci roku jsme připravili kritický pohled na to, v jakém vztahu byla židovská Vídeň a Wagner, jenž zastával otevřeně antisemitské názory. Současně existovala řada významných židovských vyznavačů Wagnera,

Dr. Werner Hanak-Lettner. Foto archiv.

což o 19. století také něco vypovídá. Letos chystáme výstavu ke 150. výročí založení Ringstrasse o pojetí této ulice jako „židovského bulváru“.

Co ještě chystáte na rok 2015?

WH: Mottem tohoto roku bude „Vídeň a svět po roce 1945“. Připravujeme výstavu a publikaci o poválečných bĕžencích, dále výstavu o sovětských Židech, kteří přicházeli na konci 60. let na cestě do Izraele nebo do USA, ale někteří se sem vrátili nebo zůstali. Proto tvoří dnešní židovskou obec z jedné třetiny právě Židé z bývalého Sovětského svazu, ze Střední Asie. A chceme také připomenout osobnost Simona Wiesenthala, od jeho smrti uplyne už deset let.

Mají o činnost muzea zájem školy a veřejnost?

DS: Myslím, že ano: nabízíme řadu programů – od hudby, prezentací knih po diskuse a filmové projekce. Muzeum například pořádá už tři roky koncert k židovskému Novému roku, a ten je

každoročně bez nijak velké propagace vyprodán. A k výstavám vytváříme vlastní tematický doprovodný program, který bývá zcela naplněn. Pro školy máme spoustu programů – od školek až po univerzitu. Celkově se staráme každoročně o více než 33 000 žáků.

Vaše muzeum patří městu. Je tedy financováno vídeňskou radnicí?

DS: Ano, z velké části je městem financováno, Rakousko (jako republika, spolková země) nás subvencuje malým dílem. Podařilo se nám vylepšit rozpočet muzea také díky sponzorům a hodně pomáhá Spolek přátel Židovského muzea – především co se týká nákupů a restaurování předmětů.

V západní Evropě roste nepřátelství k Židům. Vnímáte to nějak?

WH: Mohu mluvit jen za muzeum a nic takového nepocituji. Nemáme problémy. Samozřejmě nás vyděsilo, co se stalo v bruselském Židovském muzeu, máme bezpečnostní opatření, ale zatím jsme konkrétní nebezpečí necítili. Vzrůst evropského antisemitismu je velký problém, ale dle mého názoru je v Rakousku situace lepší.

Víte, našimi výstavami a expozicemi chceme připomenout mladým lidem, jak toto město vznikalo, že jej vytvářeli nejen místní, ale také – a velmi zásadně – lidé, kteří sem přicházeli, mj. Židé, lidé z Čech a Moravy (mezi nimi i moji předci), a že díky nim se Vídeň tak rozrostla a tolik prosperovala. Na počátku 19. století tu žilo 200 tisíc lidí, roku 1900 už to byly 2 miliony, to je neuvěřitelný nárůst. Dnes je situace podobná: Vídeň je prý nejrychleji rostoucí německy mluvící město a sílí také díky přistěhovalcům, stejně jako v minulosti.

Když mluvím s přáteli v Praze nebo Brně, vidím, jak jsou mladí lidé orientováni spíš na Anglii než na Rakousko, a tak doufám, že se vztahy mezi Čechy a Rakušany zlepší. Vždyť máme tolik společného.

ALICE MARXOVÁ

(Více informací o muzeu naleznete na stránkách www.jmw.at. K tématu viz též strany 18–19. Rozhovor vznikl díky pomoci Kontaktní kanceláře města Vídně COMPRESS Praha.)

MOSKVA – GENIUS LOCI

O návštěvě Moskvy, autorském čtení, GUMu a Rudém náměstí

Byl jsem letos koncem listopadu v Moskvě potřetí. Poprvé jsem bydlil na Velvyslanectví Československé republiky, proto jsem vinu za své dojmy z Moskvy mohl připisovat fluidu této budovy. Je to skutečné monstrum, ani ne tak tím, že nese všechny znaky stalinské architektury zvenčí i zevnitř, ale že svou rozsáhlostí odpovídá významu evropské moci prvního řádu. Podruhé, přestože jsem tam byl ubytován zase, to bylo lepší, přišel jsem víc mezi lidi, většinou spisovatele, a dostal se tak mimo centrum, obtížené komunistickými paláci, do domů pro lidi, kteří si za železnou oponou na deset západů zamčených bytů v domech ve stylu karlínské operety vytvořili poněkud stíněný výběh do svobody. Proto jsem si myslel, že napotřetí mi stalinský genius loci bude již ukradený. Ale nebylo to tak.

AUTORSKÁ ČTENÍ

Přijel jsem na pozvání Českých center, abych se v rámci knižního veletrhu představil jako autor. První čtení bylo zorganizováno v Židovském muzeu, obrovské hale, dříve depu. Nejdříve bylo přebudováno na galerii současného umění, ale to se asi příliš nevyplácelo, a tak byla galerie během několika měsíců s obrovskými náklady naplněna multimediální historií Židovstva od stvoření přes doby carů až do Velké vlastenecké války.

Na čtení přišlo asi patnáct lidí, má osoba ani téma diskuse Umění a ortodoxie zřejmě příliš nezaujaly. Zajímavější bylo, že mi ředitel muzea chtěl mermomocí ukázat tzv. Schneersonovu knihovnu, alespoň když jsem byl ještě v Praze, a pak již o tom nepadlo ani slovo. Stejně jako většina restaurací v Moskvě je i Židovské muzeum pod kontrolou Chabadu, respektive ruského vrchního rabína Lazara, po-

tažmo jeho bohatých sponzorů. Zřejmě se dospělo k názoru, že bych Schneersonovu knihovnu svou přítomností znesvětil.

Druhé čtení a diskuse byly v restauraci s mozaikovou výzdobou gruzínského

Chrám Vasila Blaženého na Rudém náměstí. Foto Chaim Cigan.

sochaře Zubara Ceretelliho. Jeho díla, jež jinde nenalezla uplatnění, jsou přístupná z restaurace na dvoře. Posluchačů bylo tentokrát cca o dvacet víc, snad proto, že se četlo i z knihy Sylvie Richterové a pak hráli Klezmeři. Což mi připomíná, že jsem si šel na dvůr se sochami zakouřit, poněvadž zákaz kouření na veřejných místech je v Rusku absolutní. Vstoupil v platnost bez předchozího varování den ze dne a bez jediného zastánání desítek milionů postižených. Přesto jsou cigarety levnější než u nás, takže jsem toho chtěl na zpáteční cestě využít. Když jsem se však v letištním duty free po nich rozhlížel, pomohla mi až prodavačka. Kartony byly k mání za staženou roletou, aby se samy nenabízely ke koupi. Teprve v Praze jsem na kartonu objevil velikánkou fotku krví zbroceného parodontózního chrupu a na jednotlivých krabičkách barevné fotografie plic atd. s příslušným varováním KURENIE UBIVAJET. Inu, nějak je třeba ukázat dekadentní Evropě, jež dosud

své kuřáky takovými obrázky na cigaretách neubíjí, efektivní přednosti vlády silné ruky.

Podobný osud jako bronzové skulptury na dvoře by mohl stihnout i Ceterelliho nejznámější, 96 metrů vysoký monument Petra Velikého, obdobu sochy Svobody na řece Moskvě. Zubar jej postupně nabízel do Amsterdamu a do Petrohradu, až jej nakonec zaplatilo město Moskva, které sám Petr srdečně nenáviděl. Přišel na 288 milionů (dolarů) a zasloužil se o to dlouholetý moskevský starosta Lužkov. Poté co byl ze své funkce odstraněn, se však mluví i o odstranění Petrova bronzového pomníku, což by ovšem přišlo Moskvu na další desítky milionů. To v Petrohradě se partě hbitých dobrovolníků podařilo během několika minut vztyčit jiný symbol na zvedacím mostě, který se stal čitelný až při jeho monumentálním zvednutí, kdy se zřejmě obě části uprostřed Něvy setkaly a ukázaly do oken protější budovy KGB, dnes FSB, jak

bych to jen řekl a nikoho neurazil, falus. Pro méně chápavé: chtěli tím dát najevo, co si o této instituci a jejím bývalém šéfovi myslí, jestli se nemýlím, a to zdarma. Jenomže to už je také za námi.

EFEKTIVNÍ MANAŽER

KGB sloužil Vladimír Vladimirovič Putin mnohá léta až do rozpadu SSSR a FSB pak řídil jen rok, než povýšil. Dnes se evidentně pokládá za pokračovatele ruských tradic, na hony vzdálených evropskému výmyslu bezzubé demokracie. Vystřídal Stalina a jeho slabší odvary 60. a 70. let a buduje si za pomoci režimem ovládaných médií kult osobnosti. Stalina, jak jsem slyšel, označil v televizi za „efektivního manažera“, za něhož zjevně pokládá i sebe, jen v jiné době a za jiných okolností.

Snad tyto okolnosti nebudou vyžadovat efektivní eliminaci třídních nepřátel a celých etnik jako za života jeho vzoru. Pokušení je jistě velké.

Předešle bylo sice zřejmé, že ruští intelektuálové a umělci Putina rádi nemají, jenomže za pár let po nevydařeném pokusu o svržení režimu 13. ledna 2013 a po anexi Krymu se nálada změnila. Většina národa ho podporuje, protože vrací Rusku velmocenské sebevědomí, a rozsáhlý byrokratický aparát, založený na korupci, vyhovuje koneckonců také, protože je ověřený staletími a podaným je dobře čitelný. Po nezdaru „revoluce“ přede dvěma roky, ostatně očekávaném, působí díky tomu Rusko ve velkých městech stabilizovaně (ačkoli v jejich zázemí vládne nezřízený chaos) a po likvidaci části oligarchů, z nichž si někteří, například Chodorkovskij, představovali budoucnost Ruska přece jen jinak, nemá efektivní manažer současnosti jiného nepřítele než slaboučkou vrstvu inteligence. Ta si ovšem uvědomuje svou bezmoc a je ráda, že je ráda. Židovské instituce se chovají podobně, ty méně vlivné si zachovávají jakž takž páteř, vlivnější si nechtějí rozházet vztahy s režimem a vlivné bez výčitek svědomí s mocí kolaborují, poněvadž se to jejich šéfům vyplatí.

DALEKO, DALEKO

Málem bych se zapomněl zmínit o tom, že jsem napotřetí přemohl sama sebe a zavítal na Rudé náměstí. Mauzoleum Lenina jsem však spatřil jen zdálky, poněvadž je náměstí obehnáno drátěným plotem, za nímž se buduje novoroční jarmark. Zda je oplocení trvalé a neustále se za ním něco buduje, aby se tu nedemonstrovalo, nemohu potvrdit. Tím větší dojem na mne učinil obchodní dům GUM (Gosudarstvennyj univerzalnyj magazin), postavený paralelně s náměstím na nařízení cara Alexandra III. ve stylu spojujícím prvky ruské středověké architektury s novými konstrukčními prvky jako ocelová kostra a skleněná střecha. V letech 1921–1928 se stal výkladní skříní nové ekonomické politiky (NEP), ale po likvidaci opozice v něm Stalin zří-

dil kanceláře výboru pro přípravu první pětiletky. Musilo jich být věru hodně! Jako obchodní dům byl znovu otevřen po jeho smrti roku 1953, což mi ostatně při ohromném přecházení z patra do patra náhle připomněla GUMem v novoroční pseudodisneyovské výzdobě se nesoucí melodie tehdy i u nás oblíbené písně „Daleko, daleko“, již si v podání téhož interpreta pamatuji dodnes.

Ještě by se dalo vyprávět dál, například, že bohemista a překladatel Skovřid vypadá jako Ludvík Vaculík z mlada, a dokonce si s ním v Moskvě zaspíval, že průhledem mezi Rudým náměstím a chrámem Vasilije Blaženého je vidět komíny teplárny, jejichž dým spojuje Moskvu s věčnými nebesy, nebo že bulváry projíždějí auta, která je možno si zastavit a po dohodě s řidičem se načerno dopravit na místo určení, že jsem na vlastní oči viděl i chrám, ve kterém ty zlobivé holčiny našťovaly i našeho prezidenta Zemana, a účastnil se vernisáže pozoruhodných obrazů Vladimira Vejsberga, konané pro pozvané v jedné ze zbrusu nových budov, působící velmi izraelsky. Výstavní síň je přístupná pouze z výtahu, kde na vás ovšem čekají zamčené dveře a ochranka, jež je zevnitř otevře nebo také ne. Především jsem si však ze třetí návštěvy Moskvy odvezl poznání, že vůbec není tak daleko, jak bychom si přáli. Je po čertech blízko.

EFRAIM K. SIDON

Autor v Moskvě na mostě. Foto Jan Machonin.

PŘIPOMÍNÁNÍ ŠOA

(dokončení ze str. 3)

povinnost účasti konkrétního Putina na pietních aktech.

A podstatná je také Sobotkova poslední věta, kterou rozvedl ředitel zahraničního odboru prezidentské kanceláře Hynek Kmoníček: „Fakta zní takto. Na jaře (...) oslovil ČR Evropský židovský kongres, zda bychom se neujali role hostitele jejich setkání a konference zaměřené na problematiku holokaustu k 70. výročí osvobození Osvětimi, spojených se setkáním představitelů zemí, jejichž armády porážkou nacistického Německa tuto tragickou kapitolu historie ukončily. ČR vystupuje v roli hostitele, není pořadatelem a tento rozdíl málokdo zaznamenal. Na tuto akci jsou pravidelně zváni prezidenti, předsedové vlád, předsedové parlamentních komor a další představitelé mnoha zemí, mezi kterými samozřejmě nikdy nechybějí zástupci vítězných Spojenců. Proto český prezident, premiér a předseda sněmovny pozvali na akci Evropského židovského kongresu svoje protějšky, jak diplomatická pravidla vyžadují. Akci koordinuje ministerstvo zahraničí. Nejedná se tedy o žádnou „provokaci“ a Hrad o ní zcela jistě „neinformoval až teď“.“

Plyne z toho poměrně dost závěrů. Evropský židovský kongres je poněkud diskutabilní organizace, v jeho čele stojí Vjačeslav Moše Kantor, ruský miliardář, který se podle běžně dostupných informací netají napojením na Kreml a – řekněme to nepěkným slovem – „nadstandardním“ vztahem k Putinovi. Z různých indicií lze dovodit, že Kantor jedná poměrně dlouho v Putinově zájmu a ochotnou ČR si vybral jako prostředníka k tomu, aby dostal Putina do Evropy a prolomil tak krizi, která vznikla po ruské okupaci Krymu. Jak se to má propagandisticky využít, je zjevné: Západ sice má k současnému Rusku jakési výhrady, dokonce i sankce na ně uvalil, ale když jde o západní hodnoty (odmítání rasismu, antisemitismu), je vlastně s Ruskem na jedné lodi.

Jenomže Západ s Ruskem není na jedné lodi a je zásadně důležité ten postoj držet. Protihitlerovská koalice, jež kdysi vznikla z nezbytí, je dávno mrtvá historie. Skončila tím, že Stalin spolkl půl Evropy.

Miloši Zemanovi celá ta komedie jistě není proti mysli. Tuhle záležitost ale kryje i ministerstvo zahraničí a koaliční vláda (rozdíl mezi hostitelstvím a pořadatelstvím je natolik „subtilní“, že se jím nebudeme zabývat). Když na podobnou věc přistupují západní politici, tedy ti, kteří příjmomu pozvání a české akce se zúčastní, je to velmi smutné. Když se k Putinově politickému očišťování zneužívá taková věc, jako je šoa, je to smutné dvojnásob.

ADAM DRDA

(Psáno pro Ústav nezávislé žurnalistiky.)

POMNÍK V DIEULEFIT

Místo, kde nikdo není cizincem

Pokud o něčem nevíme, co to je, kde to je nebo co to znamená, obracíme se dnes s dotazem většinou nejdříve na internetové vyhledávače. Troufám si říci, že o Dieulefitu se toho u nás (ale i jinde) všeobecně mnoho neví. Nebo rovnou nic. Seriózní Wikipedie informuje, že Dieulefit „*est une commune française située dans le département de la Drôme en région Rhone-Alpes*“, tedy že se jedná o obec v jihovýchodní Francii, ležící na úpatí Alp, kde žijí tři tisíce obyvatel a teče říčka Jabron.

Historicky patří Dieulefit do Provence, země levandule a trubadúrů s vlastními dějinami, kulturou i jazykem, která si přes staletou snahu Paříže o centralizaci jazykovou i politickou uchovala ledacos ze své minulosti.

Městečko, o kterém je řeč, je ovšem jen jedním z mnoha míst tohoto krásného kraje, a člověk, který v Dieulefitu nemá

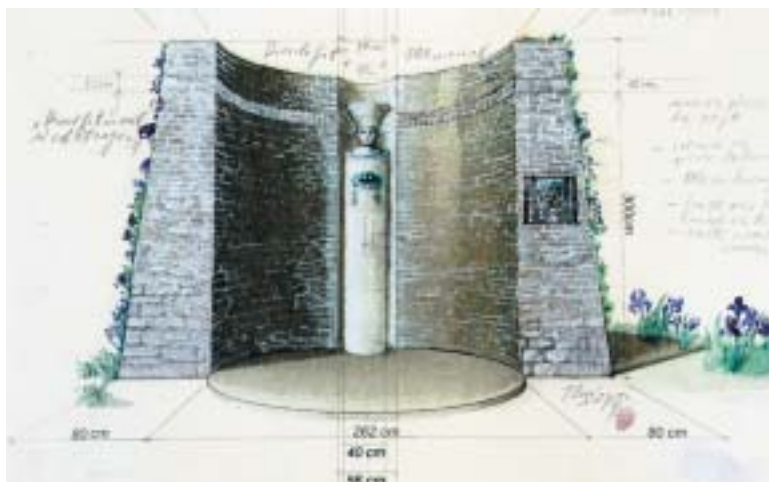
příbuzné nebo zrovna neobchoduje s hrnčířským zbožím, které se tu vyrábí už více než dva tisíce let, sem zabloudí jen málokdy. Nemůže se měřit s Avignonem s jeho papeži a hrady, ani s Arles nebo s Orange s římskými památkami a oblouky. Je to zkrátka malá obec, jakých jsou v Provence a po celém francouzském jihu tisíce.

Ale byla doba, kdy sem z mnoha stran směřovali pronásledovaní lidé, aby tu hledali (a našli) útočiště před vězněním, transporty a hrozbou smrti.

SVOBODNÁ ZÓNA

Když byla Francie v létě roku 1940 za necelých šest týdnů bojů na hlavu poražena, obsadila armáda hitlerovského Německa větší část jejího území. Nacisté měli přímou kontrolu na strategickém severu a západě Francie včetně Paříže a celého atlantického pobřeží, kde zavedli režim okupova-

ného území. Na jihu vznikl – na základě příměří, které uzavřel maršál Pétain a které bylo de facto kapitulací – tzv. *État français*, tedy Francouzský stát, jenž zahrnoval zhruba dvě pětiny území předválečné Francie. Francouzi této oblasti říkali „*Zone libre*“, svobodná zóna, Němci „*Nicht besetzte Zone*“, neobsazená zóna, a tento rozdíl v názvu vypovídá mnohé o poměrech, které mezi oběma stranami panovaly a nezávislosti či závislosti *État français*.

Ivan Theimer: návrh pomníku pro Dieulefit.

Vláda v čele s maršálem Pétainem, vrchním velitelem francouzské armády v závěru první světové války a hrdinou od Marny a Verdunu, sídlila ve Vichy. Pétain zavedl ve „svobodné zóně“ autoritativní režim, zrušil politické strany a soustředil do svých rukou veškerou moc: jmenoval ministry, vládl administrativně, jmenoval soudce, vyhlášoval zákony a zákonná nařízení. Všechny volené orgány – i na místní úrovni včetně obcí – byly nahrazeny jmenovanými komisemi a jmenovanými starosty.

Po dva roky – až do podzimu 1942 – byly ale poměry na jihu Francie ve srovnání s okupovaným zbytkem země v mnohém lepší. Řada lidí, kterým šlo na severu o život – a pro francouzské Židy to platilo zejména –, se snažila do svobodné zóny dostat. I zde už byla od roku 1940 vyhlášována různá diskriminační opatření, vylučující Židy z veřejného života, omezující

jejich přístup ke vzdělání a k výkonu mnoha povolání. Židé, kteří byli v oblasti dlouhodobě usazeni, byli prohlášeni za nežádoucí. Ale jak píše historik André Kaspi: „Dokud nebyla svobodná zóna okupována, dýchalo se tu (Židům) přece jen lépe než na severu. To nemůže popřít nikdo, kdo tady v těch smutných časech žil.“ Například povinnost nosit žlutou hvězdu, zavedená v oblastech okupované Francie v květnu 1942, nebyla na jihu zavedena nikdy, ani po jeho obsazení německým vojskem. (Je ovšem třeba připomenout, že pronásledování se týkalo i mnoha dalších osob, které se židovstvím neměly nic společného.)

Na vylovení spojeneckých vojsk v severní Africe 8. listopadu 1942 reagovali Němci mimo jiné vojenským obsazením jižní „*Nicht besetzte Zone*“. Pétain odmítl možnost přidat se spolu se zámořskými državami, které jeho vláda tehdy ještě kontrolovala, ke Spojencům a vydal se cestou stále se prohlubující kolaborace s německými oku-

panty. Francouzi, pokud ještě věřili v hypotézu „dvojí hry“, kterou Pétain s Němci údajně provozuje, ztráceli iluze. *État français*, kde se mocensky prosadil kolaborant Pierre Laval, vojensky kontrolovaly německé jednotky a jednotky SS, policejné gestapo. Postavení ohrožených skupin se podstatně zhoršilo. Současně se na jihu šířila rezistence a organizoval ozbrojený odboj.

MEZI PROVENCE A DAUPHINÉ

Po tomto stručném, nutně zjednodušujícím, ale přesto snad užitém shrnutí okolností a situace se konečně můžeme opět věnovat našemu městečku, které se právě v této době stalo jedním z bodů, ze kterých se na mapě světa skládá křehká síť naděje pro ohrožené a pronásledované. Dieulefit leží vlastně na hranici dvou historických oblastí, už zmíněné Provence a Dauphiné, území, které obdrželi francouzští ko-

runní princové vždy bezprostředně po svém narození spolu s titulem dauphin, následník trůnu. Nejbližší větší město je třicet kilometrů vzdálený Montélimar, směrem ke Grenoblu se zvedá vápencové pohoří Vercors, náhorní planina s vrcholy přes 2000 metrů, rozdělená říčkami do mnoha hlubokých kaňonů, jeskyň a propastí (největší z nich je přes kilometr hluboká). Za druhé světové války se Vercors stal symbolem hnutí odporu proti německým okupantům a kolaborantům.

Dieulefit leží také v oblasti, která byla jedním ze středisek protestantů na francouzském jihu a přes pronásledování a restriktce se třetina jeho obyvatel k protestantskému vyznání hlásila i v době *État français*, jenž byl, včetně maršála, programově katolický.

Tuto skutečnost někteří historici uvádějí jako jednu z komponent, která přispěla k tomu, že obec dokázala podat pomocnou ruku tolika potřebným. Zkušenost s pronásledováním. V městečku totiž našlo v letech 1940 až 1944 útočiště neuvěřitelných 1500 osob, španělských republikánů, antifašistů, a zejména Židů. Faktem je, že na pomoci se v různé míře podílela většina místních obyvatel, tedy i katolíků a také těch, kdo se k žádnému vyznání nehlásili.

NIKDO NENÍ CIZINCEM

Centrem pomoci byla škola, kterou v roce 1929 založily Marguerite Soubeyranová a Catherine Krafftová. Instituce, určená původně především pro těžko vychovatelné děti, se během války proměnila v útočiště dětí, pronásledovaných pro svůj židovský původ. Děti se tu dál učily tak, jak to bylo před válkou normální v celé Francii. Píseň „*Maréchal, nous voilà!*“ – Maršále, jsme zde! –, kterou se ve svobodné zóně povinně zahajovalo vyučování, se tady nezpívala.

Vedle dětí se v Dieulefitu skrývala i řada francouzských intelektuálů a umělců, pro které Marguerite Soubeyranová s Jeanne Barnierovou, zaměstnanou na místní radnici, dokázaly opatřit falešné doklady a dokumenty. Mezi ně patří například básníci Pierre Emmanuel a René Char, filosof Emmanuel Mounier, žurnalista Georges Sadoul, filmař Jean Vidal, spisovatel Louis Aragon, klavírní virtuoska Yvonne Lefébureová a mnozí další. Po vyučování se ve školní budově pořádaly přednášky, koncerty, recitovala

Ivan Theimer: Pomník pro Dieulefit – sloup s bronzovou plastikou. Foto Philippe Bentley.

se poezie a hrálo divadlo. Pierre Vidal-Naquet, známý francouzský historik, který jako dítě našel v této škole přechodný domov, charakterizoval Dieulefit ve válečných letech jako „intelektuální centrum Francie“.

Výsledek? V městečku nebo jeho prostřednictvím se zachránilo během války bezmála tolik lidí, kolik v něm žilo rodáků. Nikdo nikoho během těch čtyř let neudal. Ani jeden z těch, kdo se tu skrývali, nebyl uvězněn. „*Dieulefit, où nul n'est étranger*“ – Dieulefit, kde nikdo není cizincem, tak popsal tuto stěží uvěřitelnou skutečnost jeden z těch, kdo tu našli útočiště, básník Pierre Emmanuel. Místo, kde žilo sedm Spravedlivých mezi národy.

NA PAMÁTKU A KE CTI

Od 31. října letošního roku si tuhle krásnou a pravdivou větu může přečíst každý, kdo do Dieulefitu zavítá. V parku v samém středu obce byl odhalen pomník na památku a ke cti všech, kteří se na tomto velkém díle lidskosti a současně velkém díle obyčejných lidí podíleli.

Monument vytváří polokruhová, tři metry vysoká zeď, v jejímž středu stojí sloup z italského mramoru, na kterém je umístěna bronzová plastika. Na sloupu jsou napsána výše citovaná slova Pierra Emmanuela.

Autorem pomníku je sochař Ivan Theimer, narozený v roce 1944 v Olomouci, který po okupaci Československa v roce 1968 emigroval do Francie, kde (a také v Itálii) od té doby žije a pracuje. Svými díly si získal uznání a renomé ve světovém měřítku. Dokládají to realizace v Paříži (skupina obelisků pro Elysejský palác nebo *Monument lidských práv* na Martových polích), v Itálii (*Alegorie moře* ve Follonico) v Německu (socha Heinricha Heineho v Hamburku) i v Čechách, kde Ivan Theimer vytvořil *Arionovu kašnu* v Olomouci či pomník Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Podstatný vzhled do autorova díla mohli letos zájemci získat v Arcidiecézním muzeu v Olomouci. Výstava akvarelů a fotodokumentací v jeho galerii už sice skončila, ale instalace Theimerových děl, umístěná přímo do stálé expozice starých mistrů s názvem *Via Lucis*, pokračuje až do 15. května 2015.

Všechna francouzská média, která o odhalení pomníku informovala, neopomněla zdůraznit, že sochař sám poté, co byla jeho země okupována sovětskými vojsky, hledal a našel útočiště ve Francii. To vůbec první nedaleko od Dieulefitu, v pět kilometrů vzdálené vesnici Poët-Laval.

Všechna francouzská média, která o odhalení pomníku informovala, neopomněla zdůraznit, že sochař sám poté, co byla jeho země okupována sovětskými vojsky, hledal a našel útočiště ve Francii. To vůbec první nedaleko od Dieulefitu, v pět kilometrů vzdálené vesnici Poët-Laval.

JIRÍ DANÍČEK

RODINA LANDESMANNŮ V POLICI U JEMNICE

Na 28. leden 2015 připadá výročí nejpozoruhodnější osobnosti v historii židovské obce Police u Jemnice. **EJZIK BEN JAAKOV JIRMEJAHU PULITZ**, známý pod jménem **ISAK LANDESMANN**, zemřel v roce 1797 a jeho náhrobek stojí v severní části polického židovského hřbitova. Hebrejský nápis v závěru sděluje, že zemřel o šabat *Bo* (2M 10,1), a navazující slovní spojení „zapadlo jeho slunce – *ba šimšo*“ (Jr 15,9) zajímavým způsobem využívá stejné písmenné podoby dvou za sebou následujících slov. O životě málokteré židovské osobnosti 18. století máme k dispozici takové podrobnosti. Isakovův neobyčejný osud a prožitá utrpení byly poměrně brzy zveřejněny a dostaly se do povědomí židovské společnosti.

Veduta Police od jihozápadu z roku 1796. Ze sbírky Národního památkového ústavu, generálního ředitelství.

NUCENÉ VYSTĚHOVÁNÍ

Židé jsou v Polici doloženi od roku 1671, což umožňuje hypotézu, že přišli jakožto vyhnanci z Rakous. Zda mezi nimi byla i rodina Landesmannů, není zřejmé. Jisté však je, že v Polici žila nejpozději od 2. čtvrtiny 18. století. Nejstarší známý představitel rodiny Jaakov Jirmejahu ben Jehuda dlouhodobě působil v čele komunity, zemřel roku 1754 a jeho náhrobek upoutá pozornost při vstupu na hřbitov vlevo v blízkosti vchodu. Je pravděpodobné, že rodina Landesmannů zažila nucené vystěhování Židů z centra obce a přemístění do nových domků v letech 1723–1727, které přineslo celé komunitě velké živoření na hranici života a smrti. Židé byli totiž nuceni se vystěhovat v krátké době čtyř měsíců, aniž by pro ně byla nová stavení postavena. Isak Landesmann se narodil zřejmě roku 1727 a ze stejného roku pochází i plán Police s vyobrazením původních židovských obydlí, místa pro budoucí židovskou ulici a hřbitov-

va. Plán ještě nezachycuje většinu zástavby plánované a ještě rozestavěné židovské ulice. Jedinečné je vyobrazení hřbitůvku ve spodní části plánu, na většině dokumentů tohoto typu se nevyskytuje.

VZESTUP RODINY LANDESMANNŮ

Z obchodů s vlnou a obilím (a také pálenkou) s majitelem panství hrabětem Adamem Ignácem Berchtoldem zbo-

hatl Isak Landesmann natolik, že mohl zajišťovat náboženské a sociální potřeby celé komunity. Od 50. let zastával funkci židovského rychtáře a od 60. let moravského zemského staršího. V nově vystavěné židovské ulici

Náhrobek Ejzika ben Jirmejahu. Foto autorka.

postavil zděnou synagogu a také zřídil školu, pro kterou vyčlenil jednu míst-

nost svého domu a zajistil plat učitele na dlouhá léta dopředu. Mezi jeho další počiny patřil systém financování předních sedadel v synagoze ženatým mužům hned po jejich svatbě. Počet Židů žijících v Polici v 18. století není zcela přesně znám vzhledem k nedostatku písemných pramenů. Odhaduje se, že v první polovině 18. století zde žilo minimálně 22 rodin, za horní hranici se považuje 40–50 rodin.

Prosperita obchodů umožnila Isakovi financovat náboženský chod obce i zajistit svým potomkům náležité vzdělání. Měl dobré vztahy s rabinátem v Třešti a odtud přicházeli do jeho služeb učenci a rabíni. V 60. letech 18. století je doložen příchod Avrahama Lieb-schitze Fischmanna, pozdějšího krajského rabína budějovického kraje se sídlem v Kolo-dějích a Jindřichově Hradci. V Isakově domě zastával funkci soukromého rabína a učitele

jeho dětí. Avraham prožíval s Isakovou rodinou nejdramatičtější období jejich života.

DRAMATICKÉ UDÁLOSTI

V listopadu 1767 se Isak dozvěděl o údajném křtu svého třetího syna Löbla, provedeném na příkaz hraběnky Marie Anny Christiny Berchtoldové. Vzhledem k tomu, že Isakovi hrozilo odebrání možná pokřtěného syna, rozhodl se nechat všechny své děti odvézt za hranice do Vratislavi v doprovodu učitele Avrahama. Důsledky neohlášeného odjezdu však musel nést sám, byl obviněn a uvržen do vězení. Čtyři měsíce strávil v polickém žaláři, poté byl převezen před krajský soud ve Znojmě. Podmínky věznění byly kruté, nohy měl spoutané těžkými železy, byl zavřen v nevytopené místnosti a nedostával nic teplého k jídlu. Pobyt v žaláři ohrožoval jeho obchody, ztrácel zákazníky a důsledky procesu pocítila celá obec.

Ke zmírnění věznění dopomohla návštěva Isakovy manželky Ester, která tehdy čekala dalšího potomka, u kanc-

léře knížete Václava Antonína Kounice za jeho pobytu na zámku v Jaroslavicích, zásadní zvrát však přinesla až kauze 3000 zlatých, kterou zaplatili poličiti Židé. Museli tak ručit celým svým majetkem. Smlouva byla stvrzena v den, kdy probíhala obřizka novorozeného čtvrtého Isakova syna. Isak získal po devíti měsících svobodu, avšak návrat dětí stále nebyl možný kvůli hrozbě, že o ně přijde. Domů se mohly vrátit až v roce 1773 poté, co Isak navštívil Marii Terezii a s přímluvou u dvora pomohl i rabín Jechezkel Landau ha-Levi.

MOHELSKÁ RODINNÁ TRADICE

Na polickém hřbitově jsou pohřbeni i Isakovi potomci, jeho nejstarší syn Jeremiáš, nejmladší syn Jakob a jeho syn Emanuel Mendl, dlouholetý představený židovské obce. Z výtvarné výzdoby náhrobků příslušníků rodiny Landesmannů je zřejmé, že po několik generací působili jako mohelové. Náhrobky Jaakova Jirmejahu a jeho syna Ejzika Jicchaka používají téměř stejné výtvarné motivy, což vyjadřuje důraz na rodinnou tradici. Na obou náhrobcích se objevuje motiv mohelských nástrojů, v symetrické kompozici je vpravo umístěn obřizkový nůž, vlevo nádobka na hojivý prášek a uprostřed kruhová miska. Isakův náhrobní nápis mluví o „jeho rukách, povoláných k službě“ a je tím míněna *brit mila* – smlouva obřizky. Tradice pokračovala i v dalších generacích, mohelem byl i Isakův vnuk Emanuel Mendl. Za jeho života byla při příležitosti svateb a obřizek shromážděným hostům ukázována na stříbrné míse železná pouta, kterými byl jeho děd Isak spoután.

O prožitém nebezpečí a strachu o děti mluví náhrobní nápisy obou manželů. Esteřin nápis zmiňuje její péči o děti, Isakův zdůrazňuje „vyslání jeho synů do cizí země v době, kdy sílili jeho nepřátelé, avšak neposílili se pravdou“. Letopočet Isakova úmrtí není zapsán klasickým způsobem, ale je uveden pomocí chronostichu, součtem číselných hodnot jednotlivých písmen vyznačených závěrečných slov, která charakterizují Isakovu osobnost: *dney spravedlivého na zemi*.

IVA STEINOVÁ

JAK JSME S HONZOU VAŘILY KOMPOT

Vzpomínka na Janu Krejcarovou

Janu mi připomněl rozhovor o Mileně Jesenské v listopadovém *Roš chodeš*. Krátce po svém návratu z koncentračních táborů jsem potkala Otou, bývalého spoluvězně na dětském bloku v Osvětimi-Březince. Začali jsme spolu chodit a tak jsem samozřejmě také poznávala jeho přátele, někteří s ním byli v lágru, jiní byli bývalí spolužáci, a dokonce jedna nebo dvě byly bývalé lásky.

Otovi dva nejlepší kamarádi byli Pavel Stránský a Paťa Fischl. Se Stránským jsme se scházeli dost často, on byl s Otou ve škole i v lágru a jeho žena Věra zase se mnou v Hamburku a Bergen-Belsenu.

Ale s Paťou jsme se nevidali pravidelně a vlastně jsme se začali navštěvovat, až když se oženil. Jeho manželka se jmenovala Jana a později jsem se dočetla, že jí v dětství říkali Honza. Její matka byla Milena Jesenská. Jana byla zajímavá a zábavná, měla neočekávané a výstřední nápady.

Kupříkladu jednou jsme přišli k nim a museli jsme přeskakovat nádobí navršené na podlaze v úzké předsínce. Bydleli s Paťou v ulici V Horní Stromce v jednom pokoji a Jana se rozhodla přestavět nábytek. Jako první krok vyklidila veškeré nádobí z kredence, aby ji mohla posunout jinam. To nádobí tam už zůstalo. Po čase si všichni zvykli a nikdo se už nedivil.

Jednou si Ota všiml, že na otevřeném knize na nočním stolku je hromádka bramborového salátu. „Neměla jsem

po ruce záložku,“ vysvětlovala Jana.

V té poválečné době ještě byla nouze o potraviny a hlavně scházela zelenina a čerstvé ovoce. Jana někde sehnala asi pět

kilo jablek a rozhodla se, že spolu uvaříme jablečný kompot. Přijela tramvaj brzy ráno se dvěma taškami plnými jablek a hned jsme si sedly a počaly je loupat a krájet. Pak jsme je nasypany do dvou velkých hrnců, přidaly cukr a postavily na vařič.

Zatímco se jablka vařila, hrály jsme si s Petříčkem, mým šestiměsíčním miminkem. Také my jsme bydleli v jednom po-

koji a naše kuchyň byla jen výklenek v rohu, s malou elektrickou plotýnkou vedle dřezu. Většinu pokoje zabírala manželská postel, ještě tam byla skříň, dvě židle a stolek a dětská postýlka. Mezi postelí a stěnou byl náš jediný koberec, takový úzký podlouhlý pruh.

Když se Jana rozhodla, že jablka se vařila už dost dlouho, přelily jsme horkou směs do dvou hliněných hrnců, které jsem po někom zdědila. Pak jsme je odnesly k oknu, aby směs rychle vystydla. Jenže v půli cesty náhle vypadlo dno z hrnců a vřelá, sladká jablečná marmeláda se rozprskla na koberec. Nám zůstaly v rukou jen bezedné nádoby.

Koberec jsme dočistily až do pozdního odpoledne. Ale stejně to nepomohlo. Cukr zatvrdl a koberec byl tuhý jako prkno tak, že se ani nedal srolovat. Když pak přišel někdo k nám na návštěvu, vždy říkal: „Jé, u vás to hezky voní po jablekách.“

DITA KRAUS

Jana Krejcarová, 40. léta 20. století.

Pavel Fischl, zvaný Paťa, 90. léta.

PORTRÉTY ALBERTA EINSTEINA

Slavný vědec inspirací umělců a karikaturistů

Ačkoli vědecké a populární publikace o Einsteinovi dosahují již nepřehledného množství, téma Albert Einstein v umění nebylo dosud podrobněji zpracováno. Výstava *Portréty Alberta Einsteina* v Einsteinově fóru v Postupimi ukazuje vůbec poprvé obsáhlý výběr z Einsteinových kresebných a grafických portrétů a karikatur. S výjimkou několika prací pocházejí všechny z početnější sbírky Sebastiana Murkena, který sbírá Einsteinovy podobizny již pětadvacet let. Výběr se omezuje na práce na papíře – nejsou zastoupeny malby, práce sochařské ani četné Einsteinovy fotografie. Výstava podává nejen zajímavý obraz osobnosti Alberta Einsteina v průběhu jeho života, ale představuje i mnoho známých a méně známých umělců nejrozličnějšího původu, a umožňuje tak sledovat i rozmanitost vývoje umění v Evropě a Americe v daném období.

Emil Orlik, litografie, 1922.

OSOBNOST 20. STOLETÍ

Zatímco Einsteinovy rozhodující práce z roku 1905 byly zpočátku známy pouze v odborných kruzích, situace se zásadně změnila, když Arthur Eddington, vedoucí expedice *Royal Society of London* na Principově ostrově ve Guinejském zálivu v západní Africe, během zatmění slunce 20. března 1919 získal empirické důkazy pro teorii relativity. Po uveřejnění těchto dat v listopadu 1919 se noviny předháněly v oslavě Einsteina jako novodobého génia. Einstein se stal světově proslulým vědcem a jeho tvář symbolem nové fyziky – fenomén, který působí v nezmenšené míře již skoro století. Dodnes můžeme jeho tvář vidět na plakátech, poštovních známkách a mincích, časopis *Time* jej zvolil za „nejvýznamnější osobnost 20. století“.

Proč právě Einstein? Jak se stalo, že z množství vědců, kteří se podíleli na

rozvoji nové fyziky, se právě on stal takovou ikonou? Snad je to tím, že své myšlenky a pověst Einstein od počátku stavěl do služeb sociální a společenské angažovanosti, která podávala svědectví o jeho nezávislosti a odvaze nazývat věci pravými jmény. Zasadil se za trpící nouzi, argumentoval proti válce a jako jeden z prvních protestoval proti nacistické ideologii. V tomto ohledu je pravým opakem svých soupeřů, kteří se ochotně přizpůsobovali měnícím se podmínkám a přispěli tak k tragédiím 20. století.

Na Einsteinově popularitě má nepochybně podíl také jeho zjev a vystupování: nápadná tvář, divoká hříva vlasů, hluboké oči a naprostý nezáměr o vlastní „image“ se pro mnohé staly důkazem jeho nezávislosti. Einstein od počátku ztělesňoval vědeckého génia, roztržitého profesora, osvíceného a pacifistického světoobčana, vždy zaujatého společenským děním a pomáhajícího svým bližním. Jeho proslulá fotografie s vyplazeným jazykem se stala celosvětově srozumitelným a přijímaným symbolem svobody a lhostejnosti k tomu, co si o člověku myslí ti druzí.

EINSTEIN A UMĚLCI

V Berlíně 20. let se Einstein stal významnou postavou společenského života, portrétovali jej mnozí členové Berlínské secese, ale také cizí umělci, kteří byli v Berlíně na návštěvě. Mnozí z nich dosvědčují Einsteinův přátelský a trpělivý vztah k umělcům.

Einstein dobře věděl, že jeho portréty znamenají pro umělce záruku pozornosti a mají nemalou finanční hodnotu. Příznačné bylo v tomto ohledu jeho set-

Emil Stumpp, litografie, 1927.

kání s nejoblíbenějším berlínským portrétistou Eugenem Spirou. Einstein jeho žádost o portrétování v roce 1928 odmítl se slovy: „Pane Spiro, vy jste proslulý malíř a nemáte zapotřebí, abyste portrétoval ausgerechnet mě! Můj čas je omezený, ale kdybych se měl přece nechat portrétovat, potom od nějakého chudého umělce, kterému bych tím pomohl.“ Einstein se od Spiry nechal portrétovat až roku 1941, když byli oba v americkém exilu.

Mnohé jeho portréty vznikly na podporu různých dobročinných akcí: litografie Maxe Liebermanna (1922) byla vydána v nákladu 200 kusů na podporu Německého muzea knihy v Lipsku a rytina Lionela S. Reisse (1933) v nákladu 100 exemplářů ve prospěch Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Theresa Bernsteinová a William Meyerowitz vytvořili portrét Einsteina pro První sionistické shromáždění v Madison Square Garden v New Yorku (1921), kde vystoupil. Mnohé jeho portréty vznikly na cestách a během pobytů v Davosu, Americe, Anglii, Belgii či Japonsku.

Max Liebermann, litografie, 1922.

Ačkoli portréty Alberta Einsteina tvořili umělci různých stylů a národností, všechny se soustředí na jeho výraznou hlavu a tvář, kterou vnímají jako symbol jeho duchovní výjimečnosti. Jen málo z nich kreslilo klasické poprsí, jen několik zachytilo Einsteina při hře na housle, jako řečníka či při přednášce nebo ve společnosti jiných lidí.

BERLÍNSKÉ ROKY

Asi nejvýznamnějším Einsteinovým berlínským portrétistou byl grafik Hermann Struck, který umění leptu ochotně vyučil další umělce včetně Marca Chagalla. Struck byl přesvědčeným sionistou a roku 1923 odjel do Palestiny, kde založil grafický ateliér na akademii Becalel. Vytvořil Einsteinův obraz, kresbu, litografii a tři lepty.

V roce 1920 kreslil Einsteina německo-belgický malíř Julius Collen Turner, který vytvořil celkem čtyři Einsteinovy lepty. K prvnímu období patří také práce ukrajinsko-amerického kreslíře Williama Meyerowitze – ten nakreslil Einsteinův

David Low, litografie, 1933.

portrét na přednášce během jeho první cesty do New Yorku roku 1921. Zachytil hlavu fyzika jako jednu z planet na pozadí hvězdného vesmíru. Při Einsteinově přednáškové cestě do Vídně 1921 vznikl jeho obraz a grafický portrét od Ferdinanda Schmutzera, jehož exemplář měl pověšen v čekárně své ordinace Sigmund Freud. V roce 1922 portrétoval Einsteina nejvýznamnější německý impresionista a ústřední postava berlínského uměleckého dění Max Liebermann, kterého si Einstein vážil nejen jako umělce, ale oceňoval zvláště jeho proslulý humor.

V prvním období portrétoval Einsteina také Emil Orlik, který od roku 1905 působil jako profesor na umělecké škole při berlínském muzeu. Také s Orlikem pojilo Einsteina úzké přátelství, oceňoval jeho vtip a Orlik jej často navštěvoval i v soukromí. Orlik vytvořil tři Einsteinovy grafické portréty, čtyři kresby a jeden obraz (chovaný ve sbírce Židovského muzea v Praze). V roce 1922 portrétovala Einsteina francouzsko-americká

malířka Lou Albert-Lasardová, přítelkyně Paula Kleea, Franze Marce a Vasilije Kandinského a od roku 1914 také Reinera Marii Rilka.

Během své berlínské cesty v roce 1924 zobrazil Einsteina anglický malíř William Rothenstein, proslulý portréty známých osobností (vytvořil na 750 portrétů a 135 litografií). O něco později kreslili Einsteina rakouský novinový kreslíř Benedikt Fred Dolbin a Emil Stumpp, jeden z nejznámějších novinových kreslířů Výmarské republiky. Později publikoval karikující podobiznu Hitlera, po nástupu nacistů byl zakázán a roku 1941 odsouzen do vězení, kde záhy zemřel. V roce 1929

vytvořil neobvyklý portrét Einsteina významný bulharský malíř Boris Georgijev; v Americe v roce 1929 portrétoval Einsteina John Philipp. Americko-běloruský malíř Elias Mandel Grossman zachytil setkání s Einsteinem v roce 1930 v jeho letním domku v Caputhu.

EXIL V PRINCETONU

Albert Einstein byl přes svou světovou slávu vystaven v Německu častým útokům rostoucího nacionalismu a antisemitismu. To jej přimělo v prosinci 1932 k cestě do Ameriky a do Německa, kde byl zbaven občanství, se již nikdy nevrátil. Až do své smrti (v dubnu 1955) žil v Princetonu a učil na *Institute for Advanced Study*. Za odlišných okolností zde vznikly četné Einsteinovy portréty od řady umělců, s nimiž se znal ještě z berlínských dob, stejně jako od mnoha amerických umělců (jmenujme alespoň Hermannu Richtera, Lionela S. Reisse, Saula Raskina, Henryho Goodea).

Zájem o Einsteina pokračoval i v následujících letech a během války. Lept malíře a ilustrátora Samuela Cahana z roku 1935, který portrétoval mj. prezidenty Roosevelta a Wilsona, vznikl na Princetonské univerzitě a většina nákladu byla vydražena ve prospěch německých

uprchlíků. Nejblíže vztah měl však Einstein k malíři a grafikovi Josefu Scharlovi, který byl v Německu zakázán a jeho díla označena za zvrhlá. V roce 1939 emigroval do USA, kde jej Einstein podporoval a jejich přátelství vydrželo až do umělcovy smrti. Vytvořil četné Einsteinovy portrétní kresby, velký obraz a jeden lept, ale také řadu originálních kreseb

John Philipp, lept, 1929.

Einsteinových rukou, které zachytil v klidu na stole, v pohybu nebo držící brýle či dýmku.

V 50. letech Einsteina portrétovali rovněž mnozí umělci mladší generace, mj. emigrant z Německa, malíř, dřevorytec a spisovatel Herman Haimowitz, indický umělec S. N. Swamy, argentinský dřevorytec Antonio Frascioni či newyorský malíř a grafik Irving Amen.

EINSTEIN V KARIKATUŘE

K Einsteinovým portrétům patří i jeho obraz v karikatuře, pro kterou byl vděčným námětem. Jeho nespoutaná hříva a špatně padnoucí oblek nápadně dotvářely obvyklý obraz nepraktického génia. Pro noviny a časopisy na celém světě vznikly nesčetné Einsteinovy karikatury, ale o jejich tvůrcích většinou mnoho nevíme. Ve značné oblibě měl Einstein karikatury novinového kreslíře a portrétisty Oscara Bergera původem

Oscar Berger, kresba tužkou, 1922.

z Prešova. Kubánský novinový kreslíř Juan David (dnes patří k nejvýznamnějším kubánským umělcům 20. století) kreslil Einsteina při jeho návštěvě Kuby v prosinci 1930, kdy patrně vznikla také jeho karikatura. Novozélanďan David Low, který patřil k nejdůležitějším

politickým karikaturistům své doby, vytvořil v roce 1933 vtipnou karikaturu Einsteina kráčejičeho ve volném prostoru, inspirovanou úvahou nad působením relativity.

Výstava v Einsteinově fóru v Postupimi bude otevřena do 27. února 2015.

Podle katalogu výstavy připravil

ARNO PAŘÍK

Henryk Grynberg: EXODUS

Když se carevna Kateřina postarala o trojí dělení Polska, vůbec si neuvědomila, že s východními oblastmi státu bude muset převzít i spoustu Židů. Jakmile zjistila, k čemu došlo, co nejrychleji zavedla tzv. *čertu jevrejskoj osedlosti*, tzn. pásmo, kde bylo Židům dovoleno žít, aby se nedostali hlouběji do Ruska. Když se Stalin postaral o čtvrté dělení Polska, také zřejmě nepočítal s tím, že dostane takové množství Židů, kteří se ještě ke všemu hrnuli jako ovečky pod jeho ochranná křídla. Na rozdíl od carevny je ovšem poslal co nejdál na východ. Když se antisemita Gomulka vydal na návštěvu k antisemitovi Chruščovovi, aby uklidnil buřičské nálady doma a aby si vyžádal propuštění zbývajících polských občanů, ani on nepředpokládal, že od něho dostane skoro samé Židy.

Brzy se na dvorcích a schodištích varšavské, lodžské a vratislavské Společnosti pro sociální a kulturní zabezpečení Židů objevili nomádi: muži v dlouhých tmavých kabátech, ženy v mužských botách, s ranci nebo s dřevěnými kufry vlastní výroby. V košer jídelnách varšavské, lodžské, wałbrzyšské, štětínské, lehnické a katovické židovské obce – provozovaných za peníze amerických Židů – tito lidé ignorovali veškeré vidličky a nože, plátky dobročinného hovězího trhali v prstech a foukali na brambory, které si přehazovali z ruky do ruky. K tomu přikusovali obrovské krajíce chleba. Jeden krajíc k předkrmu ze sekaných plíček, dva nebo tři krajíce k polévce, další krajíc k masu, jiný k bramborám a potom ještě krajíc ke kompotu – tak moc jim ten chleba chutnal.

Měli na prodej fotoaparáty, gramofónová rádia, ledničky a koberce. Kupovali je

od nich naši Židé, kteří se chystali do Austrálie nebo do Izraele. Přistěhovalci z Ruska bydleli nějaký čas u nich v podnájmu a čekali, až odjedou a odvezou si s sebou jejich chruščovské ledničky a fotoaparáty a odkážou jim své byty s příliš těžkými a značně sešlými gauči, skříněmi a kredencemi. Takto z ruky do ruky vyměňovali Židé

Rusko za Polsko, Polsko za Austrálii, za Ameriku, za Jižní Afriku nebo za Izrael. Než se repatrianti mohli vydat na další cestu, museli pár let počkat v Polsku, aby nedráždili Chruščova. Ostatně se jim to vyplatilo, protože mezitím měli možnost naučit se používat nůž

a vidličku, kartáček na zuby a pyžamo, a také stačili absolvovat kurzy dámského kadeřnictví, kosmetiky, strojního pletení a obrábění plastických materiálů. Tyto kurzy byly pořádány speciálně pro ně a neplatili je oni, ale američtí Židé. Pokud byli mezi nimi nějakí vyučení řemeslníci jako ševci, krejčí nebo kožešníci, ujímali se dílen a obchodů po těch, kteří už emigrovali, a antisemiti se nemohli vynadivit, jak je to možné, že se Židi vystěhovávají a židovské obchody zůstávají a nadále prosperují. Tak se po tisíciletém putování z jihu na sever a ze západu na východ vraceli zdecimovaní Židé po etapách na západ a na jih. Zdecimovaní? To je směšné slovo, jde-li o Židy. V každém případě se vraceli po etapách, v časových vlnách, štafetovitě. Ukrajinští a běloruští Židé, které ve čtyřicátém šestém vysypali po tisících z vlaků do malebných uliček a náměstíček Dolního Slezska – k zděšení zdejších německých nebožtíků –, běhali v šedesátých letech ve svých nejlepších popelínových pláštích a borsalinových kloboucích z druhé ruky po varšavských poboč-

kách cestovní kanceláře Orbis a po konzulátech, zatímco na jejich místa přicházeli jako nová směna ještě ukrajinštější a ještě běloruštější Židé, aby z vůle uraženého Jehovy v gotických kulisách zněla místo oněmělé němčiny ještě posměšněji řeč pohřbených – nebo spíš zmrtyvýchvstalých – městeček věčného národa.

V té době odjížděli i poslední, nejvěrnější chovanci domu židovské mládeže v Helenówku, kteří svého času, v odpověď na výzvu vlasti a ředitelky soudružky Rojtholcové-Rutkowské a podle příkladu svěřenců Antona Semjonoviče Makarenka, oblékli hornické, hutnické a letecké stejnokroje. Pravda, byli to chlapi, které nevychovala soudružka Rojtholcová se svým Makarenkem, ale spíš sedláci, u kterých za okupace pásli krávy a kteří je po válce přivedli do židovských sirotčinců, za což se jim dostalo od JOINTU velice slušné odměny. Chlapi se práce nebáli: „Dajte mi koňa a pole a já budu robít!“ prohlásil třináctiletý Broněk Cyngier na protest proti tomu, že ho soudružka Rojtholcová chtěla zahrnat na práci do kuchyně. Teď chodil v uniformě poručíka, a když se opil, plakal a vyprávěl o antisemitech, kteří mu v letecké základně u Přemyšlu ztrpčují život. Ještě hůře se vedlo bývalým chovancům z Helenówku, kteří se ztotožnili s politickými názory soudružky Rojtholcové a skončili jako horníci nebo hutníci mezi chachary v Horním Slezsku. Nakonec došli k závěru, že vnitřní hlas, který je vyzýval k práci a k mimořádným výkonům, nebyl evidentně zdejší, a tak se vydali po stopách sionistů, aby se přesvědčili, jestli spíš nejde o Negev, Ejlat a Mrtvé moře.

Stávalo se, že Židé navracející se ze Sovětského svazu nacházeli u polských rodin dorůstající nebo už dospělé vlastní děti nebo děti svých příbuzných, a ty děti se náhle, ke svému zděšení, dozvídaly, že jsou Židé. Není těžké si představit, jaký to musel být zážitek pro někoho, kdo si, například tak jako kdysi já, s veškerou židovskou horlivostí vzal k srdci nádherné křesťanské učení a chápal je příliš doslovně. Nebo pro někoho, kdo se stačil stát antisemitou.

Ale docházelo i k opačným případům, což se stalo například našemu kamarádovi z Helenówku Bogdanovi Opalovi. Přijel si z Nové Hutě do Varšavy na izraelské vyslanectví pro vízum, a tady na něho čekala jeho pravá a nefalšovaná polská matka, vesničanka od Białystoku, vyvezená kdysi na sovětský Střední východ. Opalova radost neznala mezí. Ne proto, že mu vrátili matku, protože dospělému člověku matku, o kterou ho připravili na celé období života, kdy ji potřeboval, vrátit nelze. Opala získal něco, co je pro dospělého člověka mnohem důležitější. Vyhrál v loterii tu největší výhru. Už z dálky na mě volal:

„Človče, já vůbec nejsem Žid!“

Viděl někdy někdo člověka, který se znovu narodil? Já jsem ho viděl. A neměl jsem mu to za zlé, že se přede mnou tolik raduje, že není Žid. Každý, kdo není, se z toho musí radovat. Já bych se taky radoval. Bože, jak bych se radoval, kdybych se například narodil jako Francouz. Na nic bych nemyslel, jen na to, co budu jíst a čím to zapiju, jak se obleču a s kým si zašoustám. A nic jiného by mi nedělalo starosti. Nechal bych je Židům.

„Tak do Ejlatu tě to už netáhne?“ zeptal jsem se.

„No jasně že ne.“

„A co já, myslíš, že bych tam měl odjet?“

„Jasně že bys měl.“

„A proč? Copak já musím zůstat Židem? Norimberské zákony už snad přece neplatí. Proč bych se nemohl na to všechno vykašlat a odstěhovat se někam do Jižní Ameriky, kde bych tvrdil, že jsem křesťan. Křesťanství, ka-

maráde, to je opravdu krásné náboženství. Nerozumné, nepraktické, dětinské. Takové, jaké opravdové náboženství má být. A zrovna tak málo účinné jako každé jiné. Když vezmeme v úvahu, že se na tomto světě žije mnohem

snáz křesťanům než Židům, tak proč bych to nemohl udělat?“

„Co já vím?...“

„Tak já ti to řeknu, proč. Víš, Opalo, kdyby Židů bylo tolik jako křesťanů a křesťanů tak málo jako Židů, a kdyby z nich ještě šest milionů povraždili a kdyby jim vyhrožovali, že kdoví jestli za nějaký čas nepovraždí další, kdyby na ně křičeli Křesťani do Palestiny!, okamžitě bych přešel na jejich stranu. Nejenom to, myslím, že každý opravdový Žid by to nejspíš udělal. Proto se divím, že v téhle opačné situaci, která tady je, nepřecházejí křesťani na naši stranu. Proč to neudělají, jestli jsou to skuteční křesťané a mají skutečně křesťanskou duši? Už to měli udělat dávno, nejpozději v pětáctýřicátém roce... Byl by to od nich opravdu křesťanský skutek. A jsem přesvědčen, že ani Pána Ježíše, ani Pannu Marii by to neurazilo, protože nic křesťanštějšího nemůže podle mého názoru křesťan na tomto světě učinit. A ty se mi sem přijdeš radovat, že nejsi Žid? Tos mě zklamal, Opalo. Takhle tě vychovala soudružka Rojtholcová?“

Opalu jsem nepřesvědčil. Vzal matku a odjel spolu orat ten svůj kousek białystocké země.

Byl bych odjel, jak mi radil, do Negevu nebo do Ejlatu, ale nebyl jsem ani horník, ani hutník, ani letec. Vůbec nic jsem neuměl. Byl bych jen koulí u nohy mé matky a jejího muže Ušera, kteří nejenomže neměli žádné povolání, ale ještě ke všemu už nebyli mladí a starali se o malé dítě. Řekl jsem jim, že tady musím zůstat, protože jsem ještě nedokončil vysokou školu. Ale myslel jsem si, uvidíme, mám ještě čas. Utíkat se musí, když je člověk ve věku Ušera a mé matky. Snad o něco málo dřív. Emigrovat člověk může, když něco má. Alespoň nějaký cíl. A jaký cíl jsem měl já? A kam jsem měl emigrovat?

Mezi lidmi, které neznám a kterým nemám co říct? Být nezvaným hostem, holkou pro všechno? Dostávat kopance od všelijakých zazobanců? Copak jsem jich schytl málo? Tady aspoň můžu volat o pomoc, bouřit se, nadávat antisemitům. Někde jinde bych na to neměl právo. Co bych tam dělal? Oženil bych se s nějakou holkou, která neví, kdo jsem, a vychovával bych děti, které by nikdy nepochopily, co jsem zač? Není lepší být zdejšími donchuánem, kocourem, který zná své stezky, dopadne vždycky na všechny čtyři a dobře na všechno vidí, i v noci. Mám tady taky ještě svá záhrobní židovská městečka. Alespoň na nějakou dobu. A třeba má Jehova v úmyslu zdržet tady ty repatrianty z egyptsko-babylonského zajetí na delší čas. Třeba s pomocí amerických peněz roztočí kola dílen a družstev, americkými penězi podepře poslední židovské instituce a školy, z letadel shodí jako manu velikonoční macesy a knihy Tóry, anebo prostě pošeptá několika antisemitům na tribuně, aby Židy nevystěhovali. A i když nakonec strhnou své stany a navždy zmizí v nenávratnu, pořád tu ještě člověk může zůstat, aby naslouchal, co říkají stará místní jména, co šeptají náhrobní kameny, o čem vypráví šumění lesů kolem Treblinky a co syčí antisemiti. Někdo přece musí bdít a hlídat. I to prázdno. Ach, jak je to dobře, že jsem Žid. Kdybych se byl narodil jako Francouz, musel bych se k smrti nudit. Takhle mám pořád plnou hlavu práce.

Přeložila Olga Hostovská.

HENRYK GRYNBERG patří k významným polsky píšícím autorům druhé poloviny 20. století. Prakticky ve všech textech reflektuje své hlavní téma: osud polských Židů (ale i Polska) za 2. sv. války a v poválečné době. Narodil se 4. července 1936 ve Varšavě. V roce 1967 emigroval do USA, kde se habilitoval na Kalifornské univerzitě v Los Angeles v oboru rusistika. Dvacet let pracoval v U.S. Information Agency ve Washingtonu, z toho šestnáct let ve vysílání Hlasu Ameriky.

Výbor z povídek H. Grynberga, který obsahuje i text *Exodus*, vyjde v překladu O. Hostovské a D. Lehárové v nakladatelství Sefer v prvním čtvrtletí letošního roku. *Ilustrace Jiří Stach*

SÜDBAHNHOTEL

Opuštěná pýcha monarchie na fotografiích Yvonne Oswaldové

Na vídeňském náměstí Judenplatz, v těsné blízkosti památníku obětem holokaustu, sídlí jedna ze dvou budov zdejšího Židovského muzea. Ve středověku tu bývalo centrum židovské čtvrti se synagogou, je-

Bilder Südbahnhotel © Yvonne Oswald

jíž základy můžeme spatřit v podzemí muzea spolu s vizualizací a modelem někdejší židovské části města a archeologickými vykopávkami. Velké přízemní prostory jsou vyhrazeny pro krátkodobé výstavy a do 11. ledna 2015 tu lze spatřit výstavu nazvanou jednoduše *Südbahnhotel*. Střídmá, téměř minimalistická instalace, kterou tvoří rozměrné fotografie, jedna stará pohovka a dva filmové dokumenty, zanechá v návštěvníkovi hluboký dojem.

SEMMEERING A SÜDBAHN

Vznik hotelu bezprostředně souvisí s prodloužením Jižní dráhy, Südbahn, jehož cílem bylo spojit Vídeň s přístavem Terst a Jaderským mořem. Železnice byla budována od 40. let 19. století, její horská část o deset let později. Stavba kolejí přes průsmyk Semmering v horské oblasti byla nesmírně obtížná: mezi lety 1848 až 1854 ji budovalo téměř 20 000 dělníků (a dělnic), tunely se razily ručně a s výjimkou černého prachu nebylo použito výbušniny. Při stavbě zahynulo 89 lidí, další stovky zemřely na následky nemoci, především cholery. Výsledek byl však úžasný: Na trati z obce Gloggnitz do obce Mürtzschlag vzniklo 14 tunelů, 16 via-

duktů, 118 menších kamenných a 11 železných mostů. Tato část železnice byla slavnostně otevřena 16. května 1854.

Díky ní pak mohli Vídeňané pohodlně cestovat na jih, a pokud ne až k moři, dostali se asi za dvě hodiny do vesnice Semmering, obklopené horskou přírodou rakouských Alp (dodnes vyhledávané lyžařské oblasti). Z klidné obce se stalo proslulé středisko s vilami a hotely – a první luxusním hotelem byl právě Südbahn. Jeho stavbu navrhl Friedrich Schüller, prezident Südbahngesellschaft, jehož ambicí bylo konkurovat St. Moritzi či Davosu.

Dle plánů architekta Wilhelma von Flattich (hlavního architekta Jižní dráhy) byl do roku 1882 vybudován velkolepý secesní grandhotel s 350 elegantními a pohodlnými a na svou dobu moderně vybavenými pokoji, tanečním sálem, několika restauracemi, terasou. Architekt a jeho tým dbali na každý detail: vestavěné skříně, noblesní intarzovaný nábytek, krásné koberce s květinovými motivy a mosazné lustry... Hosté měli k dispozici vnitřní bazén, venku golfové hřiště, kluziště, lyžařské dráhy i skokanský můstek. Bylo tu první kasino v monarchii, konaly se zde šachové turnaje a závody na lyžích.

Bilder Südbahnhotel © Yvonne Oswald

Vídeňská společenská smetánka sem začala nadšeně jezdit a žila tu stejně lehce a vesele jako koncem století v metropoli.

Na Semmeringu si stavěli vily význační bankéři, průmyslníci i umělci a architekti: členové rodiny Petscheků, Kolomann Mo-

Bilder Südbahnhotel © Yvonne Oswald

ser, Adolf Loos, Walter Gropius ad. Skladatel Gustav Mahler si svůj Haus postavil v blízkém Breitensteinu a později sem Alma Mahlerová za klidem a systematickým psaním vyháněla i Franze Werfela (na dochovaném snímku vidíte Werfela v hotelu Südbahn uprostřed velké společnosti, jako by byl rád, že si od poustevnického života může v hotelu oddychnout). Ještě počátkem 30. let sedávali v hotelu Karl Kraus, Robert Musil, Alfred Polgar, Stefan

Zweig, Joseph Roth, Oscar Kokoschka, Sigmund Freud či Ludwig Wittgenstein.

PODMOŘSKÉ TROSKY

To vše skončilo s nástupem nacismu. Židovští hosté, jichž bývala v oblasti větší

na, navždy zmizeli, a ti nežidovští už se sem po válce nevrátili. Časy se změnilly, z hotelu se stal druhořadý poloprázdný podnik a roku 1976 tu skončil provoz. Od té doby se nepoužívá, a i když se tu a tam objevují pokusy o jeho rekonstrukci – proto má alespoň novou střechu –, jeho budoucnost je nejistá.

Opuštěný „Kouzelný vrch“ inspiroval před pěti lety rakouskou fotografku Yvonne Oswaldovou. Zachytila prázdné salony a sály se zbytky vybavení, s posledními kousky luxusního nábytku, s omšelými křesly, z jejichž čalounění vypadává sláma, pokoje s výmalbou, na níž světlejší místa naznačují, kde stával nábytek, bazén, jenž skrze okenní tabuli vypadá jako součást vraku zámožského parníku podobně jako některé snímky,

Stolní společnost (zleva): Franz Werfel, paní Hauptmannová, Otto Zarek, Hans von Hülsen, Hofrat Lotzhar, Alma Mahlerová, Gerhart Hauptmann, Adrienne Gessnerová, 1932. © Foto Gutwinski.

na nichž mají předměty díky digitální úpravě rozpitě tvary.

Kurátorka Danielle Spera umístila do prázdného prostoru jednu z pohovek z původního vybavení, moderní výstavní techniku představují jen dvě obrazovky v ústraní odlehlejšího sálu: jedna promítá dobový film ze zlatých let hotelu, na němž se objevují rozesmátí letní hosté v plavkách u bazénu a na terase, druhá současný hraný dokument, v němž zvědavý kolemjdoucí nakukuje do opuštěných prostor.

Velkoformátové fotografie prázdného prostoru v interiéru někdejší pýchy monarchie jsou tak dvojitou připomínkou: velkolepého a bezstarostného „světa včerejška“, jenž skončil před sto lety s vypuknutím první světové války, a prázdná, které zůstalo poté, co z (třeba i někdy v budoucnu zrestaurovaných) kulis tohoto světa odešli židovští hosté.

Alice Marxová

ROZDÍLY A PODOBNOSTI

O konferenci česko-židovských a polsko-židovských studií

Konference *Czech-Jewish and Polish-Jewish Studies: (Dis) Similarities*, která se konala koncem října 2014 v Praze, byla průkopnickým a odvážným počinem organizátorů Kateřiny Čapkové z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR a Marcina Wodzińskiego z Ústavu pro židovská studia při univerzitě ve Wrocławu. Poprvé byli seznámeni specialisté v oboru česko-židovských a polsko-židovských dějin, aby zahájili dialog o současném stavu bádání, o společných tématech, o rozdílech a podobnostech v metodologii i ve výsledcích v rámci těchto dvou oblastí židovských dějin. Konference se zúčastnilo okolo třiceti odborníků z Polska, Litvy, USA, Izraele, Maďarska, Německa, Rakouska a České republiky. Polsko-židovské a česko-židovské dějiny jsou většinou vnímány jako dva oddělené a rozdílné příběhy. Hlavní výzvou konference bylo tedy začít diskuzi o polsko-židovské a česko-židovské historiografii ve srovnávací perspektivě.

Konference byla rozdělena do pěti panelů okolo klíčových aspektů židovských dějin – (1) o rané novověké době, (2) o demografii a migraci, (3) o genderu a rodině, (4) o konceptech modernity a identity a (5) o poválečném období. Jako velice plodný se ukázal nápad kombinovat úvodní přednášky o obecných trendech, tedy jak se s tématy vypořádávají historici polských a českých židovských dějin, s konkrétními aktuálními badatelskými projekty k tématům.

Konferenci zahájil Hillel Kieval (St. Louis), který na základě biografii řady polských a českých rabínů od 16. století ukázal provázanost polsko-litevské a české rabínské kultury a tradic. K výraznému odlišování obou regionů v rámci židovských tradic a rabínského učení podle něho došlo až v období mezi polovinou 18. a polovinou 19. století.

Vzhledem k rozsahu zprávy pro *Roš chodeš* není možné podrobně vypsát přínos jednotlivých příspěvků (viz podrob-

ná zpráva autorky, která vyjde na webu H-Soz-Kult). Část referátů nicméně vyjde v angličtině ve speciálním čísle časopisu *Studia Judaica*, který vydává Polská společnost židovských studií.

Celkově byla konference významným mezníkem, kterým začíná dialog o židovských studiích ve střední a východní Evropě a který podtrhl potřebu přehodnotit od základů přístupy, témata, teritoriální i časové vymezení i metody historické práce. Rozdělení mezi historiky zabývající se česko-židovskými a polsko-židovskými dějinami bylo zjevně často i během diskusí na konferenci. Stále chybí komparativní a transnacionální projekty, které by hranice mezi historiografií o polských a českých Židech překonaly. Je také důležité si uvědomit disproporci mezi polsko-židovskými a česko-židovskými studii. Zatímco historiografie o Židech v Polsku je již považována za mezinárodní téma, historiografie o českých zemích je považována spíše za téma lokální. Zdá se tedy, že důležité je také začít zásadní debatu o koncepci a seberepresentaci českých a polských židovských studií. Jedním z výsledků konference byla i myšlenka, že je nutné mnohem více chápat židovské dějiny jako součást obecných

Foto Věra Koubová.

dějin, nejen v rámci státních celků, ale především v evropském kontextu.

DOROTHEA WARNECK, Univerzita v Jeně

(Přeložila K. Čapková. Text je krátkou ukázkou z podrobné zprávy sepsané v angličtině pro H-Soz-Kult, vědecký webový portál Humboldtovy univerzity v Berlíně. Podrobný program a fotografie od Věry Koubové je možné nalézt na www.jewishhistory.cz.)

VÍRA A SKEPSE

Dva pohledy na postavení izraelských Arabů

Autory následujících textů jsou dva izraelští Arabové, dvě politické a kulturní osobnosti, které představují dva odlišné názory: první je **George Deek**, současný izraelský velvyslanec v Norsku, a toto je část jeho řeči, již 23. září 2014 pronesl v Oslu; druhý je spisovatel **Sajjid Kašua**, jemuž vyšlo v Izraeli v hebrejštině několik ceněných knih (viz minulé číslo Rch), nicméně z Izraele se rozhodl odejít a nyní žije v USA – v článku reaguje na návrh zákona o židovské národnosti. (Oba texty byly kráceny.)

AŤ PALESTINCI MYSLÍ NA BUDOUCNOST

George Deek

Když kráčím ulicemi svého domovského města Jaffa, vždycky si vzpomenu na rok 1948. Uličky prastarého města vyprávějí o tomto přelomovém roku různé příběhy... Jeden z nich se týká mé rodiny Dýk (Deek), jež tu žije asi 400 let. Před rokem 1948 pracoval můj děda jako elektrikář v Rothenbergově společnosti. O politiku se nezajímal, a protože Jaffa byla smíšené město, měl hodně židovských přátel.

Roku 1947 se oženil s Věrou, mojí babičkou, a plánovali, jak založí rodinu. Jenže za pár měsíců se situace rázem změnila. Když OSN souhlasila se založením Státu Izrael, arabští vůdci varovali Arabů, že pokud zůstanou doma, Židé je zabijí a jako příklad uvedli masakr v Dejr Jásin. Slíbili také, že za pár dní s pěti armádami čerstvě založený židovský stát zničí.

Má rodina se zděsila a rozhodla se utéct jako většina ostatních. Vydala se na sever do Libanonu. Podle údajů OSN takto přišlo o domov 711 tisíc Palestinců.

Ale válka skončila a Arabům se Izrael nepodařilo zničit. Moji blízcí byli na druhé straně hranice a zdálo se, že osudem bratrů a sester rodiny Dýk je rozutést se po celém světě. Dnes mám příbuzné, kteří žijí v Jordánsku, Sýrii, Libanonu, Velké Británii, Kanadě, USA a Austrálii. Můj děda s babičkou se rozhodli, že se vrátí do rodné Jaffy. Děda s Židy dříve pracoval a znal je, a tak se nenechal zaslepit nenávisť. (...)

Jak je možné, že na vyhnaní Židů z arabských zemí (a po vzniku Státu Izrael jich muselo své domoviny opustit na 800 tisíc) se téměř zapomnělo, zatímco ka-

tastrofa Palestinců – Nakba, jak je její arabské označení – se neustále připomíná?

Připadá mi, že pojem Nakba se z humanitární tragédie změnil v politický útok. Připomínání Nakby už se nezabývá tím, co se stalo, ale nenávisť k existenci Státu Izrael. Nejlépe to ukazuje samo datum výročí: den Nakby není 9. duben, kdy se odehrál masakr v Dejr Jásin, ani 13. červenec, den, kdy byli Arabové vyhnaní z Lodu, nýbrž 15. květen – den, kdy Stát Izrael vyhlásil nezávislost. Jinými slovy – palestínští vůdci nelitují toho, že má bratrance jsou Jordánci, ale toho, že já jsem Izraelce. Tímto způsobem se z Palestinců stali otroci minulosti, zajatci zášti a vězni ve světě frustrace a nenávisť.

(...) Každý národ, který chce překonat tragédii – včetně Palestinců – by měl myslet na budoucnost. Pokud si Palestinci přejí napravit minulost, musí se

Izrael na tričku. Foto Karel Cudlín.

soustředit na budoucnost, budovat svět, jaký by měl být, jaký si naše děti zasluhují. A prvním krokem k tomu je nepochybně ukončit hanebné nakládání s palestinskými uprchlíky.

V arabském světě se palestínští uprchlíci – včetně jejich dětí, vnuků, a dokonce právnuků – ještě neusadili, jsou agresivně diskriminováni a v mnoha případech je jim upíráno občanství a základní lidská práva. Jak je možné, že má příbuzní v Kanadě mají kanadské občanství, zatímco v Sýrii, Libanonu a v zemích Perského zálivu jsou stále považováni za uprchlíky, ačkoli se v těchto zemích narodili a nemají jiný domov?

Je zřejmé, že v arabských zemích zažívají Palestinci největší útlak na světě. A tomuto útlaku napomáhá i mezinárodní společenství a OSN. Izrael je ve skutečnosti jedna z mála zemí, která dala po roce 1948 svým Palestincům automaticky občanství. A výsledky lze vidět: přes všechna úskalí si arabští občané Izraele vybudovali bu-

doucnost. Izraelští Arabové jsou ti nejvzdělanější na světě, mají nejvyšší životní standard a nejlepší příležitosti v oblasti.

Arabové pracují jako soudci Nejvyššího soudu; patří k nejlepším lékařům v Izraeli a pracují téměř v každé nemocnici; v parlamentu zasedá třináct arabských poslanců, kteří mohou svobodně kritizovat vládu – a tohoto práva také náležitě využívají. Arabové vyhrávají oblíbené televizní reality shows... A existují i arabští diplomati, jako jsem já.

Když dnes kráčím ulicemi Jaffy, vidím staré domy a starý přístav. Ale vidím také děti, které chodí do škol a na univerzitu; vidím kvetoucí obchody a vidím živou kulturu. Zkrátka – ačkoli před námi Arabů jako menšinou leží ještě dlouhá cesta – v Izraeli máme svou budoucnost.

ZEMĚ, KTERÁ O MĚ NIKDY NESTÁLA

Sajjid Kašua

Minulou sobotu v noci (tj. 29. listopadu 2014) byla v Jeruzalémě zapálena židovsko-arabská dvojjazyčná škola jménem Ruku v ruce. Požár úplně zničil dvě třídy prvního stupně. Podlahu zaplnily ohořelé rámy židliček, na kterých vedle sebe sedávaly židovské a arabské děti – seděly na nich i moje děti, a napůl spálené obaly a knihy v arabštině a hebrejštině.

Na školní zdi někdo nasprejoval nápisy „Smrt Arabům“ a „Zastavte asimilaci“ a také „Nelze žít spolu s rakovinou“. Ať už školu zapálil kdokoli, nedokázal přijmout myšlenku, že by ve stejné třídě seděl arabský student vedle studenta židovského – že by mohlo být možné, aby si Arabové a Židé byli rovni.

Poprvé od chvíle, co jsem se odstěhoval do Illinois, jsem zalitoval, že už nežiji v Jeruzalémě. Bylo mi líto, že nestojím vedle učitelů a s širokým úsměvem nevitám studenty, úsměvem, který by sliboval, že bude líp; že jednoho dne se motto „Židé a Arabové nechtějí být nepřáteli“, které visí ve škole od loňského léta a války v Gaze, stane skutečností.

Ale je to pravda? Je morálně přijatelné vštěpovat vlastním dětem iluzi, že Arabové a Židé si mohou být rovni? Mohu se opravdu podívat svým dětem do očí a říci jim, že jednoho dne tu budou plnoprávními občany?

Bylo obtížné, téměř nemožné, slibovat svým dětem rovnost i před tím, než izraelský kabinet 23. listopadu 2014 odhlaso-

(pokračování na str. 23)

IZRAEL: Volíte židovský stát?

Ty tam jsou časy, kdy izraelské volby patřily k těm vrcholně sledovaným ve světě. Když v prosinci vyšlo najevo, že rok 2015 bude rokem volebním, světem to nezahýbalo. Důvodů je více.

Izraelské volby v poslední době (2003, 2006, 2009, 2013) jako by měly inflační hodnotu. Střídaly se vlády, ale nepřinášely výrazné změny. Tu poslední nachystal Ariel Šaron: premiérem se stal coby „jestřáb“, ale pak sám nařídil stažení z Gazy. Jenže posledních pět let vede zemi stále Benjamin Netanjahu – mění se jen to, zda se opírá o náboženské strany (jako z počátku), nebo o občanské liberály (jako v posledních dvou letech).

Nečeká se ani změna v jednání s Palestinci. Minimálně od loňského jara, kdy vznikla vláda národní jednoty Fatahu a Hamásu. A nejspíše od loňského léta, od malé války v Gaze proti raketovému ostřelování odtamtud.

V té válce stála většina Izraelců za vládou. Proč tedy půjdou volit už 17. března, v polovině období? Nastal nějaký zlom? Selhala vláda v čemsi důležitém? Provalil se skandál? Kde-

pak, jen premiér Netanjahu usoudil, že dosavadní vládní koalice je vůči němu málo loajální. Chce tedy vládnout s jinou – lepší, akčnější, loajálnější. To není příliš vzrušující ani pro samotný Izrael, natož pro svět.

Může-li něco působit skutečně překvapivě, pak chystaný zákon o židovském charakteru Izraele. Je to osobní téma premiéra Netanjahua (ač ta myšlenka pochází z hlavy bývalého šéfa kontrarozvědky Aviho Dichtera). Takový zákon by mohl například vyřadit arabštinu z role druhého úředního jazyka Izraele. Sám fakt, že jeho návrh prošel vládou, podstatně přispěl k jejímu rozpadu, neboť ho odmítá ministryně spravedlnosti Cipi Livniová (Kadima) i ministr financí Jair Lapid (Ješ atid). Zásadnější je ale názorová pestrost sporu – neběží po tradiční hranici mezi koalicí a opozicí, pravíci a levíci, konzervativci a liberály, ale napříč celou společností. Bude zajímavé pozorovat, nakolik se stane součástí volební kampaně. Ještě se k němu vrátíme.

NEPODCEŇUJTE BIBIHO

Často je názorné sledovat analýzy Izraele z ciziny, oproštěné od balastu detailů. Tak vyznívá i text v magazínu *Foreign Policy*. Aaron David Miller píše, že tyjáter s vyhlášením předčasných voleb mu připomíná epizodu ze seriálu *Show Jerryho Seinfelda*, kde George a Jerry chtějí uspořádat show o ničem. Místo velkých témat, jako jsou Írán, budoucnost vztahů s Palestinci či zákon o židovském charakteru Izraele, tu rozhodují různé prkotiny, osobní animozity a Netanjahuovy mocenské pudy.

Těžko předem určovat šance. Podle aktuálních průzkumů vede u voličů Li-

Izrael. Foto Karel Cudlín.

kud (v Knesetu by získal 22 křesel), ale ne o moc. Obliba samotného premiéra klesá, je na úrovni 38 procent, ale jeho síla vynikne ve srovnání s konkurenty: lídr Strany práce Jicchak Herzog má 17 procent, Avigdor Liberman 8 procent, Jair Lapid 7 procent a ministr hospodářství Naftali Benet 6 procent.

Uplatňují se různá srovnání. Anšel Pfeffer v *Ha'arecu* připomíná, že za poslední čtvrtstoletí volili Izraelci celkem čtyřikrát za neklidu v ulicích, jak je tomu dnes. Ze čtyř voleb konaných za první či druhé intifády celkem třikrát premiér volby prohrál – v roce 1992 Šamir, v roce 1996 Peres a v roce 2001 Barak. Jen jednou – Šaronovi v roce 2003 – se podařilo premiérovi „volby v teroru“ vyhrát.

Ale Miller ve *Foreign Policy* připomíná jinou věc. Benjamin Netanjahu celkem třikrát vedl stranu jako lídr do voleb – 1996, 2009 a 2013 – a pokaždé vyhrál. Navíc je jediným izraelským premiérem od éry Jic-

chaka Šamira, kterému se podařilo naplnit celý čtyřletý mandát (2009–2013). Nikdo by nad ním neměl předem lámat hůl.

ZÁKON ZBYTEČNÝ I ŠKODLIVÝ

A teď už zpět k zákonu o židovském charakteru Izraele. Na první pohled může působit až banálně blízkovýchodně. I arabské a muslimské státy si ukotvují charakter v ústavní legislativě. Palestinci se netají názorem, že v jejich budoucím státě nebude pro Židy vůbec žádné místo. Ale má se právě tím inspirovat Izrael? V takové úvaze koření jeho kritika.

Výraznou i emotivní kritiku pronesl prezident Reuven Rivlin. Podle něj je návrh zákona v rozporu s Deklarací nezávislosti z roku 1948. Ta ustavuje Izrael jako

židovský a demokratický, demokratický a židovský. Zdůrazňuje, že Arabové se v Izraeli nesmí cítit tak, jako se cítili Židé v diaspoře. Právě to ale návrh zákona zpochybňuje. Netanjahu říká, že individuální občanská práva zůstanou zaručena současnými zákony, ale „národní práva“ mají být vyhrazena pro Židy. Co tím myslí?

Asi nejvýstižněji to v *Ha'arecu* shrnul starý pravičák Moše Arens (několikanásobný mi-

nistr obrany a zahraničí, šéf první delegace do Havlovy Prahy před 25 lety, v prosinci mu bude 90 let). „Kdo teď potřebuje zákon o židovském charakteru Izraele? Židovským státem už je. A sice proto, že většina obyvatel je židovská, že dominantní řečí je hebrejščina, že hymnou je Hatikva, že jeho vlajka nese Davidovu hvězdu, že armádou je Cahal,“ píše Arens. „Ale především proto, že zákon o návratu umožňuje každému Židovi hledat útočiště v Izraeli, přijít sem a stát se občanem této země. Nic více jsme nepotřebovali 66 let a nic více nepotřebujeme ani dnes.“

Podle Arense je návrh nového zákona nejen zbytečný, ale i škodlivý. Co si o něm pomyslí drůzové v Cahalu? A muslimové i křesťané? Návrh přichází v nejhroší možné době, za napětí mezi Židy a Araby. Izrael by se měl snažit, aby se v něm Arabové cítili doma, aby se integrovali do společnosti i ekonomiky, ne aby měli pocit nechtěných vetřelců. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

DALEKÁ CESTA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

O boji Izraele s hackery píše týdeník Echo (12. 12. 2014): „Izrael čelí každý den 100 000 počítačovým útokům. Proti vládním webům, bankovnímu a energetickému sektoru, proti vojenským počítačovým sítím. Během letní války v Gaze se tenhle počet podle zakladatele Izraelského počítačového úřadu Izáka Ben-Israele vyšplhal na dva miliony denně.

Vedle Spojených států amerických je dnes Izrael na samém vrcholu kovadliny neviditelné počítačové války. Díky špičkové síti univerzit a značným prostředkům ze státní korporátní kapsy se židovskému státu daří udržet taky na vrcholu boje proti tomuto nebezpečí.“ ■ Studenti gymnázia v Jeronýmově ulici v Liberci besedovali s velvyslancem Stá-

tu Izrael Gary Korenem. Beseda se uskutečnila v rámci projektu Cemach. „Zjistilo se, že česká populace nemá představu o tom, jak to v současném Izraeli vypadá a jak se v něm lidem žije. Proto vznikl tento projekt pro střední školy, aby studentům ukázal vlídnou tvář této vyspělé země,“ uvedl producent projektu Cemachu Vojtěch Sládek. Studenti zapojení v projektu zároveň soutěží ve třech disciplínách. Vítězové se podívají do Jeruzaléma nebo Tel-Avivu, případně obdrží věcné ceny (Liberecký deník, 12. 12.). ■ Filmový a divadelní režisér Alfréd Radok by letos oslavil 100. narozeniny. Připomenout si jeho nezapomenutelnou tvorbu můžou lidé například v atriu CEVRO Inститutu v Jungmannově ulici v Praze 1. Projekcí snímku *Divotvorný klobouk* tam začala výstava nazvaná *Alfréd Radok ve filmu*. Co všechno expozice nabídne, uvedl její organizátor Jiří Cieslar: „Sice nejsem žádný cinefil, ale můj dědeček Myrtil Frída byl filmový historik a přítel Alfréda Radoka, čili disponuji menším archivem a právě z něj je ta výstava stvořena. Především jde o filmové fotosky, korespondenci s Radokem, filmové plakáty. Například tam bude k vidění podle mě jediný výtisk filmového plakátu z uve-

dení *Daleké cesty* v roce 1952 v Izraeli“ (ČRo-regina.cz). ■ Guvernér státu Wisconsin Scott Walker se zřejmě chtěl rozloučit tematicky, když psal dopis týkající se oslav židovského svátku chanuka. Jenomže místo Mazel tov neboli hodně štěstí popřál adresátovi „molotov“. Buď to byl překlep, nebo ho zradily automatické opravy textového programu. Ne-

milým faux pas republikánského guvernéra se zabývají v těchto dnech americká média. Walker, o němž se v současnosti hovoří v souvislosti s kandidaturou v prezidentských volbách v roce 2016, se záležitostí nehodlá příliš zabývat. Přirovnal ji k diskusím, které se týkaly jeho zavázaného palce nebo lysého místa na hlavě. „Můj palec se

uzdravil a pleš už je nudná. Teď mají zase o čem mluvit,“ citoval jeho slova kanál Fox News (13. 12., Echo24.cz). ■ V Terezíně se po sedmdesáti letech našly dosud neobjevené osobní věci bývalých vězňů terezínského ghetta. Při opravě střechy na ně narazili majitelé jednoho domu v Dlouhé ulici. Objevili například boty, fotografie nebo jmenovku od kufru. „U některých předmětů je dokonce možné určit majitele,“ řekl Oliver Bradley z česko-německého projektu Ghetto Theresienstadt 1941–1945, který mapuje stopy po terezínském ghettu objevené Spolkem přátel a podporovatelů Terezína. Naprosto mimořádný je podle Olivera Bradleyho nález čelního tefilinu, což je ručně psaný pergamenový svitek srolovaný do malé černé krabičky.

Obsahuje biblický verš z Páté knihy Mojžíšovy (13. 12., MF DNES). ■ Putin vyhlásil, že antické město Cherson u Sevastopolu je pro ruské pravoslavné křesťany stejně svaté jako Chráněná hora v Jeruzalémě pro židy a muslimy. „Tak se k tomu budeme vztahovat ode dneška

a navěky,“ pravil Putin a prohlásil tak ruský nárok na Krym za věčný. Co si mají pomyslet Ukrajinci, když v březnu Putin prohlásil, že „Kyjev je matkou ruských měst“? (8. 12., Dialog.ihned.cz)

■ Na pondělí 19. ledna 2015 připravilo Divadlo loutek Ostrava inscenaci *Lebensraum* (Životní prostor), „politfantasy“ na téma, co by se mohlo stát, kdyby německý kancléř pozval do Německa šest milionů Židů, aby tak odčinil historickou vinu z druhé světové války. Světoznámý americký autor Israel Horovitz hrůzou napsal pouze pro dva herce a jednu herečku, ale přiděлил jim desítky rolí. První uvedení této hry v DLO v září 2011 bylo českou premiérou (8. 12., Pollar.cz). ■ O změnách, které nastávají v nové sezóně na nejslavnější italské operní scéně La Scala, informují zprávy.iDNES.cz 5. 12. „Největší pozornost je upřena na dirigenta Daniela Barenboima. Ten v uplynulých devíti letech La Scalu umělecky profiloval, nejprve jako hlavní hostující dirigent, poté jako hudební ředitel. Velmi zaneprázdněný maestro, který se proslavil mimo jiné úsilím o sblížení Židů a Arabů pomocí hudby, se teď loučí. Funkce generálního ředitele se již ujal Alexander Pereira, dosavadní šéf Salcburského festivalu, a k němu se od 1. ledna připojí významný italský dirigent Riccardo Chailly jako umělecký šéf.“ ■ Táborský deník (3. 12.) přináší informace o jistebnickém židovském hřbitově, který je chráněnou kulturní památkou. Nedaleko protéká potok neobvyklého biblického názvu Cedron, který tak připomíná Starý zákon a potok vinoucí se pod Olivetskou horou. Na ploše kolem 2158 metrů čtverečních se do dnešního dne dochovalo dvě stě jedna náhrobků. Zmínka

o první jistebnické židovské komunitě je z doby před rokem 1531. Hřbitov tedy může být i o něco starší. Svůj pomník na jistebnickém židovském hřbitově v Pohoří má řada významných osobností,

například numismatik Viktor Katz, mecenáš výtvarných umělců Leopold Katz i komunistický publicista André Simon. V současné době je zajištěna průběžná údržba a do budoucna se počítá s odborným restaurováním cenných náhrobků.

jd

Kalendárium

V měsíci lednu si připomeneme již **155.** výročí narození další zapomenuté osobnosti, která vzešla z pražské židovské komunity, a to rabína, pedagoga, sionisty a respektovaného muže amerického Jihu **MAXMILIÁNA HELLERA**. Přišel na svět **31. 1. 1860** v Praze jako třetí z pěti potomků Simona Hellera a jeho manželky Mathildy, rozené Kassanowitz. Německy mluvící židovská rodina patřila k těm nejváženějším v české metropoli – pocházelo z ní několik rabínů a učitelů.

Maxmilián Heller vyrůstal v pražském ghettu, kde jeho otec podnikal jako obchodník s vlnou. V roce 1877, když Heller studoval na gymnáziu, se rodina rozhodla z ekonomických důvodů emigrovat do USA, zde se usadila v Chicagu. Mladý Heller však v rodném městě zůstal, protože nechtěl přerušovat přípravu na vysněná studia medicíny. Za rodinou odcestoval až o dva roky později (matce byla diagnostikována tuberkulóza a Heller s ní chtěl strávit čas, který jí zbýval do konce života). Po příjezdu do USA se Heller rozhodl pro kariéru rabína. V Cincinnati začal navštěvovat Hebrew Union College, roku 1884 ji absolvoval. Vedle toho získal ještě na univerzitě ve stejném městě magisterský diplom. Po krátkém působení u židovských obcí v Chicagu a texaském Houstonu se roku 1877 stal Heller rabínem v New Orleans, kde působil až do roku 1927. V tomto městě se také roku 1889 oženil s Idou Annie Marksovou, která pocházela z vážené rodiny s portugalskými kořeny. V manželství se pak narodily čtyři děti. V New Orleans Heller také 30. 3. 1929 zemřel a byl pochován na tamním židovském hřbitově.

Hellerův život netvořilo jen rabínské poslání, ale také publikační, pedagogická a veřejná činnost – byl např. profesorem hebrejského jazyka a literatury na Tulane University; respekt nejen židovské komunity, ale velké části amerického Jihu si získal důrazem na morální principy a angažovanost v občanské společnosti. Heller byl členem řady sdružení a organizací, mj. se velmi angažoval v podpoře vzdělávání. Dále patřil mezi první sionisty v USA a udržoval kontakty s řadou významných osobností. Za zmínku stojí např. Louis

Brandeis, první soudce amerického Nejvyššího soudu židovského vyznání, jehož předci pocházeli z Čech (z Brandýsa nad Labem). O Hellerově významu a vlivu v židovské komunitě svědčí i skutečnost, že byl zvolen viceprezidentem (1907–1908) a následně prezidentem (1909–1910) Ústřední konference amerických rabínů.

„Americký sen“ o úspěchu a bohatství si splnila celá řada lidí, včetně emigrantů z českých zemí. Patří mezi ně i židovský podnikatel **SIGMUND EISNER**, jehož továrna na uniformy byla ve své době největší v USA. Od úmrtí této v Čechách neznámé osobnosti uplyne letos v lednu přesně **90 let**. Eisner se narodil v Horažďovicích 14. 2. 1859 jako jeden ze šesti dětí židovských manželů Michaela Eisnera a Kateřiny Eisnerové, rozené Brumlové. Z otcovy strany je rodina u Sigmundově rodišti doložena k počátku 19. století. Když mu bylo 21 let, emigroval do USA, kde prakticky okamžitě založil v městečku Red Bank ve státě New Jersey malou domácí továrnu, která se začala specializovat na výrobu uniforem. Díky obchodnickému talentu se brzy prosadil.

Maxmilián Heller. Foto archiv.

Klíčovým momentem v dějinách *Sigmund Eisner Company*, jak zněl oficiální název společnosti, byl kontrakt s americkou armádou, která tehdy vedla válku v Karibiku se Španělskem. Dalším významným odběratelem se roku 1912 stala organizace skautů, jejíž zakladatel lord Baden-Powell byl Eisnerovým přítelem. A podnikatelský úspěch do třetice: největší boom zaznamenala Eisnerova společnost v době 1. světové války, kdy se jí na základě dobrých referencí podařilo získat zakázku pro americkou armádu. V době válečného konfliktu se firma rozšiřovala a navýšila počet zaměstnanců na 5 tisíc. *Sigmund Eisner Company* se tak stala vůbec největším producentem uniforem v celých USA.

Sigmund Eisner zemřel **5. 1. 1925** v Red Bank a firmu převzali jeho potomci. Eisner však nebyl jen úspěšný podnikatel, ale i mecenáš a prominentní osobnost. Podporoval místní nemocnici a útlek pro sirotky, byl viceprezidentem regionální pobočky Červeného kříže. Nezapomínal ani na svůj židovský původ: byl členem Amerického židovského výboru a Amerického sionistického výboru.

RADEK AUBRECHT

VÍRA A SKEPSE

(dokončení ze str. 20)

val podporu „základnímu zákonu“, který prohlašuje Izrael za stát židovského národa a podle kterého by bylo možné zrušit arabštinu jako jeden z národních jazyků země. Od svého založení fungoval Stát Izrael jako stát jen pro Židy, kteří v něm žijí. Vlastně fungoval i jako stát pro Židy, kteří v něm ani nežijí. Stát Izrael může být státem pro studenta z Chicaga, který neumí ani slovo hebrejsky, který nikdy neplatil daně izraelské vlády, nikdy nevskočil na izraelskou půdu. Pokud si ten student přeje, Izrael se okamžitě stane jeho státem a nabídne mu velkorysou absorpční podporu a prvotřídní občanství – musí se ovšem narodit židovské matce.

Ale Stát Izrael nikdy nechtěl, aby to byl můj stát. Nebyl založen pro mě a pro mou rodinu, pro své arabské občany, kteří jen vlastní jeho pas. Moje děti a já patříme k těm více než 1,5 milionu Palestinců, kteří tvoří 20 procent obyvatel Izraele a kteří žijí od roku 1948, kdy stát vznikl, v rámci izraelské „zelené linie“.

Palestinci v Jeruzalémě, na Západním břehu a v Pásmu Gazy, na územích zabraných v roce 1967, nemají žádná občanská práva, ale i my palestínští arabští občané Státu Izrael jsme ve všech životních oblastech diskriminováni: rozpočet pro nás má velké mezery – chybějí v něm peníze na vzdělání, infrastrukturu, zdravotnictví, sociální zabezpečení a zaměstnanost, na vše, na co se vybírají peníze z našich daní. (...)

Když izraelská vláda probírá zákon o židovské národnosti, používá termín „ukotvit v zákoně“, což naznačuje, že situace již de facto nastala. Pro ji tedy „neukotvit“ v zákoně? Diskriminace existuje všude, proč tedy nerovnost mezi Židy a Nežidy i nelegalizovat? (...)

Chápu, že židovský stát byl nezbytný kvůli strašlivé historii pronásledování Židů. A že je stále útočištěm Židů, kteří jsou kvůli svému židovství pronásledováni. Ale musí se kvůli tomuto útočišti stát z milionů lidí bezmocní uprchlíci, rukojmí izraelské vlády? Je opravdu nutné, aby toto útočiště bylo výlučně a pouze pro Židy? Musí to být útočiště, v němž jsou lidé odděleni rasou? Útočiště, v němž jsou školy, jež se snaží o spolužití, zapalovány? Pak to už vlastně ani útočiště není.

(Z textů na stránkách aish.com a foreignpolicy.com připravila am.)

ŽIDOVSKÁ ROČENKA 5775

Letošní židovská ročenka je složena z třinácti textů, původních i přeložených.

■ V prvním z nich, nazvaném *Francouz a Žid*, se francouzský filosof a sociolog Raymond Aron zamýšlí nad tím, co on sám cítil a prožíval jako Francouz a jako Žid tváří v tvář národní entitě. ■ Do mrazivého světa gulagu, kde jeho autor Alexandr Podrabinek strávil v osmdesátých letech minulého století řadu let, nás přenáší další příběh. ■ MUDr. Pavel Maňák shromáždil zajímavé dokumenty v článku *Olomoucký pobyt a olomoučtí přátelé Ludwiga Wittgensteina*. ■ Typologii golemovských příspevků se ve svém příspěvku předneseném na konferenci v Buenos Aires věnuje Leo Pavlát. ■ Tématem hry španělského dramatika Juana Antonia Mayorga *Himmelweg*, ze které přinášíme ukázkou, se stala návštěva delegace Mezinárodního Červeného kříže v Terezíně v roce 1944. ■ Historik a filosof Otto Dov Kulka publikoval loni knihu *Krajiny Metropole smrti, zkoumání paměti a imaginace*, odkud je přetištěna naše ukázka. ■ Rudolfa Vrba, který napsal knihu *Utekl jsem z Osvětimi*, máte tentokrát možnost poznat z jiné stránky – jako autora, který vede zajímavý a vtipný dialog s redaktorem jeho knihy, Tomášem Pěkným. Text byl sestavený z archivních redakčních materiálů. ■ Chilský filmový režisér, herec, mim, spisovatel a dramatik Alejandro Jodorowsky je potomek chudých židovských emigrantů z Ukrajiny V roce 2001 vydal autobiografickou knihu *Tanec skutečnosti*, ze které otiskujeme jednu kapitolu. ■ *Lüneburská varianta*, detektivní příběh italského autora Paolo Maureniga s tématem šachu a holokaustu, vyjde v nakladatelství Sefer v první polovině roku 2015. Otiskujeme z ní kapitolu na ukázkou. ■ Chaim Cigan neboli jak se v souvislosti s románem *Altschulova metoda* (oceněným jako 9. nejlepší kniha loňského roku) ukázalo, Karol Sidon, přispěl do ročenky povídkou *Mimozemšťan*. ■ Další původní práce, povídka *Posedlost* Arnošta Goldflama, je možná melancholičtější než jiné jeho příběhy, ale určitě stejně dobrá. ■ USA jsou zastoupeny příběhem *Otrávená nebo opálená, na tom nesejde* Johhany Kaplanové. ■ Celou ročenku uzavírá Katja Petrovskaja, německy píšící autorka původem z Kyjeva. Kapitola z jejího románu *Snad Ester* má název *Mé krásné Polsko*.

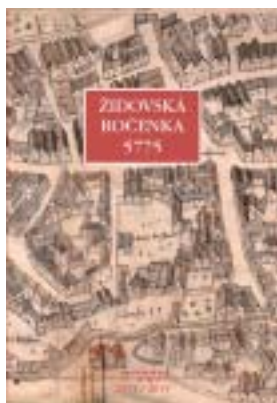
Židovská ročenka 5775 (2014/15). Vydala FŽO v ČR, 240 stran, barevná obálka. Doporučená cena 240 Kč, v redakci 200 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

DOKUMENT

O GISI FLEISCHMANNOVÉ

■ Židovské muzeum v Praze, Velvyslanectví Státu Izrael v České republice a Židovská obec v Praze uvádějí u příle-

žitosti 70. výročí osvobození Osvětimi českou premiéru dokumentárního filmu *Gisi*. Film vypráví příběh Gisi Fleischmannové, která tváří v tvář brutalitě zla uvěřila, že, podaří-li se jí shromáždít dostatek finančních prostředků, dokáže zastavit holocaust. V Bratislavě se postavila do čela skupiny, která usilovala o zastavení transportů do Osvětimi. Zůstala by zcela zapomenuta, nebýt desítek dopisů, které rozeslala do celého světa ve snaze získat dva miliony dolarů – tolik požadovali nacisté jako výkupné za slib záchranu části evropských Židů.

Celovečerní dokumentární snímek, jehož autorkou je izraelská režisérka československého původu Nataša Dudinski, těžší z textů dochovaných dopisů doplněných o komentáře historiků a členů Gisinovy rodiny, kteří přijíždějí do Bratislavy pátrat po jejich stopách. Filmové záběry autentických míst se prolínají s divadelní fikcí – dramaturgií Gisina osudu, kterou uvedlo na scénu Slovenské národné divadlo. Výsledkem je působivá výpověď, která stejně jako hlavní hrdinka příběhu balancuje mezi snem a skutečností, vírou a beznadějí a nakonec i mezi životem a smrtí.

Po projekci bude následovat diskuse s režisérkou filmu N. Dudinski a protagonistkami, divadelní režisérkou Viktorií Čermákovou a herečkou Halkou Třešňákovou. Projekce se koná v úterý **20. ledna** v 18.00 v Kině Světozor, Vodňáckova 41, Praha 1. (Vstupenky zakoupíte v pokladnách kin Světozor, Aero a Bio OKO a na www.kinosvetozor.cz.)

ČRO VLTAVA: VEČER KE DNI PAMÁTKY OBĚTÍ HOLOKAUSTU

■ Rozhlasový cyklus *Synagogy Čech, Moravy a Slezska* dospěje v lednu už k 10. dílu. Tentokrát provede posluchače prostřednictvím ředitele Židovského muzea Leo Pavláta židovskými památkami severozápadního Pošumaví: synagogami v Kdyni a v Klatovech, horskou synagogou v Hartmanicích, židovským statkem a Muzeem Šimona Adlera v Dobré Vodě a židovskými hřbitovy v Sušicích.

V pořadu zazní rovněž působivá nahrávka *Biblické písně* Antonína Dvořáka v podání basbarytonisty Karla Bermána, jenž přežil šoa a má svým rodištěm v Jindřichově Hradci k tomuto „pošumavskému“ pořadu blízko. Desátý pořad každoročního cyklu Synagogy Čech, Moravy a Slezska vysílá Český rozhlas Vltava jako vždy k příležitosti Dne památky obětí holokaustu v **pátek 23. ledna** od 20 hodin.

KONCERT K MEZINÁRODNÍMU DNI PAMÁTKY OBĚTÍ HOLOKAUSTU

■ Židovské muzeum v Praze a Židovská obec v Praze si vás dovoluují pozvat na slavnostní koncert ve Španělské synagoze v Praze (Věžeňská 1, P 1), který se bude konat při příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holokaustu **27. ledna 2015** od 19.00 hodin. Na koncertě zazní skladby Josepha Haydna, Zikmunda Schula, Josefa Suka a Ernesta Blocha v podání smyčcového kvartetu M. Nostitz Quartet.

Vstup volný. Svou účast, prosím, potvrdte na čísle 222 749 281 nebo na e-mailovou adresu pr@jewishmuseum.cz do 22. 1. 2015.

GALERIE

ROBERTA GUTTMANNA

■ Už jen měsíc (do 1. února 2015) je přístupna pozoruhodná výstava *Orient v Čechách? Židovští uprchlíci za první světové války v Galerii R. Guttmanna* (Praha 1, U Staré školy 3). Statisíce lidí, kteří v době první světové války uprchli v habsburské monarchii ze svých domovů, byli první velkou skupinou uprchlíků v moderních dějinách českých zemí. Poláci, Rusíni, Italové, Židé a mnozí další utíkali před pohyby fronty, ze zničených vesnic a okupovaných měst z obavy před násilím. Výstava sleduje osudy židovských uprchlíků do českých zemí na pozadí uprchlické politiky státu, vzniku uprchlických táborů a činnosti pomocných organizací. Otevřeno: denně mimo sobot a židovských svátků 9–16.30.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18)

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V pondělí, **5. ledna** od 15 hodin uvítáme folkového písničkáře, kytaristu a autora trampských písní **Wabiho Daňka**.

Káva o čtvrté

■ Ve **středu 7. ledna** v 15.30 přivítáme na Kávě lingvistu, matematika a polyglota doc. RNDr. **Karla Olivu**, ředitele Ústavu pro jazyk česky AV ČR. Tématem debaty bude „Úpadek vysokého školství?“

■ Ve **čtvrtek 22. ledna** k nám v 15.30 přijde evoluční biolog, teolog, spisovatel a katolický kněz, přednosta Ústavu etiky na 3. lékařské fakultě UK Mgr. **Marek Vácha**, Ph.D., jenž se zúčastnil dvou expedic do Antarktidy a šest měsíců žil v trapistickém klášteře Sept-Fons ve Francii.

Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

NOVÁ KNIHA**ZUZANY PETEROVÉ**

■ Dovolujeme si vás pozvat na představení nové humoristické knížky Zuzany Peterové **Teta v komoře**. Úryvky z knížky přečte herečka Miriam Kantorová, na klavír zahraje Božena Steinerová. Představení knížky se koná ve **čtvrtek 22. ledna** v 15.00 v sále ve 3. patře Židovské radnice (Maiselova 18). Občerstvení zajištěno.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ**A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 5. 1.: **The Wild East – Ostrava and its Migrants** (Divoký východ – Ostrava a její migrace). Přednáška Davida N. Lawsona, koordinátora Londýnského kroužku Ostraváků při synagoze v Kingstonu. Přiblíží příběh několika rodin a ukáže výjimečnou roli Ostravy v židovské migraci před i po druhé světové válce. Přednáška je součástí volného cyklu věnovaného uprchlíkům a proběhne v angličtině bez tlumočení.

■ 8. 1.: **Středověká židovsko-křesťanská polemika**. Přednáška o tom, jak bychom měli v dnešní době interpretovat středověkou polemiku mezi židy a křesťany – a proč se jí vůbec zabývat? Pronese ji historik, hebraista a religionista Milan Žonca z Filosofické fakulty UK v Praze.

■ 13. 1.: **Osudy kolínských podnikatelských rodin Mandelíků**. Přednáška historiků Ladislava Jouzy a Miroslavy Jouzové o předních cukrovarnících v kolínském regionu i mimo něj.

KULTURNÍ POŘADY

Juan David: Einstein (k článku str. 14-15).

■ Neděle 18. 1. v 18.30: **The Images of God** (Boží obrazy). Mezi přikázáními Desatera najdeme i zákaz zhotovení obrazu či idolu Boha. O tom, jak k zákazu přistupují křesťanství a judaismus, bude diskutovat izraelská pedagožka a bývalá dlouholetá předsedkyně Světové rady křesťanů a Židů Deborah Weissman a Pavel Hošek z Evangelické teologické fakulty UK. Pořad se koná ve spolupráci se Společností křesťanů a židů. V angličtině se simultánním tlumočením. Vstup volný.

■ 20. 1.: **TLV24**. Vernisáž výstavy fotografií Pavliny Schultz, spoluautorky projektu **TLV24**, v němž se spolu s architektem Danielem Zissem snaží přiblížit každodenní Tel Aviv a jeho obyvatele. Autorka zachycuje několik míst a zkoumá, jakou mají roli ve fungování města a čím jsou pro TA specifická. Výstavu uvede Pavlína Schultz a Jitka Pánek Jurková z Velvyslanectví Státu Izrael v ČR, které výstavu iniciovalo. Vstup volný.

■ Neděle 25. 1. v 17.00: **Naše 20. století**. Cyklus pořadů Židovského muzea v Praze, v jehož průběhu představíme deset dvojic pamětníků holokaustu a jejich vzpomínky. Naše pozvání k lednovému setkání přijaly paní Eva Keulemansová-Smolková a paní Helga Hošková. Modereje Petr Sokol. Vstup volný.

■ Nedělní program pro děti a jejich rodiče: 11. 1. ve 14.00: **Lviček Arje se učí hebrejskou abecedu**. Spolu se lvičkem Arjem se naučíte hebrejská písmena a zkusíte je tradičním způsobem napsat za pomoci tuše a husího brka. Na konci dílny se budete umět hebrejsky podepsat a napsat krátkou větu. Prohlídka: Obřadní síň. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: Do 8. 1. **Synagogy v plamenech: Křišťálová noc 1938 v českém pohraničí**. Od 21. 1. do 27.2. **TLV24** – výstava fotografií Pavliny Schultz. Po-čet 14–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

Lednovými programy bychom chtěli uctít Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, který si připomínáme 27. 1.

■ 8. 1. v 17.00: **Když k nám barvy promlouvají...** Zážitekovou vernisáž formou arteterapeutických metod k právě probíhající výstavě **Paměť, vzpomínání, připomínání...** povede mikulovská výtvarnice Sylva Chludilová. Vstupné 30 Kč.

■ 13. 1. v 18.00: **Bruno Schulz – polský Kafka?** K pochopení významu osobnosti a díla jednoho z nejvýznamnějších polských meziválečných spisovatelů nás přivede přednáška Mgr. Hany Nely Palkové. (Náhradní termín za přednášku neuskutečněnou 2. 12. 2014.) Vstupné 30 Kč.

■ 15. 1. v 18.00: „**Až rabínko vyšel a pomodlil se, u poslední chaloupky oheň přestal**“ – beseda o historii a zániku židovské obce v Dambořicích. Pavel Kocman pohovoří o knize **Dambořice – Zpět ke kořenům** a Jana Gruberová se bude zabývat koncem dambořické obce během šoa a představí svou knihu **Osudy posledních dambořických Židů**. Vstupné 30 Kč.

■ Neděle 18. 1. od 10.30: **Šabat**. Dílna pro rodiče s dětmi. Vstupné 30 Kč.

■ 20. 1. v 18.00: **Gideon Klein (1919–1945)** – přednáška Mgr. Karla Plocka, brněnského hudebníka a vydavatele, připomínající důležitá fakta i zajímavé momenty ze života skladatele. Výklad bude doplněn o hudební ukázkou. Vstupné 30 Kč.

■ Neděle 25. 1. v 15.00: **Květovaný kůň**. Dětský sbor Brno pod vedením Valerie Matašové připravil koncert z díla skladatele Karla Reinera (1910–1979) na slova spisovatele Norberta Frýda z roku 1942. Koncert se koná ve spolupráci s ŽOB. Vstupné 50 Kč.

■ 27. 1. v 19.00 v Klubu Leitnerka, Leitnerova 2: **Hygienu krve**. Autorská hra brněnského Divadla Líšeň inspirovaná svědectvími a vzpomínkami lidí, kteří prožili šoa, ale i dobovými dokumenty, projevy nacistických vůdců a texty ze současných militantních neonacistických webů. Po představení následuje beseda s pamětnicí Erikou Bezdičkovou. Vstupné 50 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

- V lednu zveme na **Den otevřených dveří** na základní škole a gymnáziu – koná se **7. 1. 2015** od 14 hodin.
- Dne **22. 1. 2015** od 14 hodin máme **zápis do 1. třídy** základní školy.
- **Přijímací zkoušky nanečisto** do primy a kvinty osmiletého gymnázia se uskuteční **16. února 2015**.

Více informací naleznete na www.lauder.cz. ip

VZPOMÍNKOVÉ SHROMÁŽDĚNÍ V PLZNI

- Dne **18. ledna** od 14 hodin se ve Velké synagoze v Plzni koná vzpomínkové shromáždění u příležitosti výročí lednových transportů. ek

KKL-JNF: OSLAVA TU BIŠVAT

- Vážení přátelé, dovolujeme si vás jménem českého výboru KKL-JNF pozvat na oslavu svátku Tu bišvat, Nového roku stromů. Koná **3. února** od 18 hodin v restauraci Šalom v Židovské radnici (Maiselova 18, P 1). Vstupenky (za 200 Kč) lze zakoupit do 28. 1. v pokladně na ŽOP nebo v kanceláři KKL, Jáchymova 3 (tam po telefonické domluvě na 602 703 653).

Michal Pacovský a Zoša Vyoralová

SYNAGOGA TURNOV

- Synagoga Turnov pořádá promítání polského filmu *Ida*. Projekce se koná u příležitosti 72. výročí deportace turnovských Židů ve čtvrtek **15. ledna** v 18.00 hodin v sále ZUŠ (nám. Českého ráje). Vstupné 50 Kč. Srdečně vás zveme. td

STUDIUM VE ŠVÉDSKU

- *Paideia* – Evropský institut pro židovská studia ve Švédsku přijímá přihlášky pro školní rok 2015–2016. Jedná se o jedinečnou příležitost k mezinárodním židovským studiím: během osmi měsíců ve Stockholmu se účastníci věnují akademickému studiu židovských textů, kultury, tradic a filosofie i studiu moderní hebrejštiny. Program zahrnuje též zájezd do Izraele. Více informací o školném (na něž jsou k dispozici stipendia) a veškeré další údaje naleznete na www.paideia-eu.org. Uzávěrka přihlášek je již **15. ledna 2015**.

NATÁČENÍ ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH KRAJANŮ V IZRAELI

- Dokumentaristé z neziskové organizace Post Bellum se chystají na jaře 2015 vypravit do Izraele, aby natočili příběhy, o které každým dnem přicházíme. Náš internetový portál Paměť národa čítá ke dnešnímu dni stovky příběhů pamětníků

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

holocaustu z celé České republiky. Díky tomu máme zaznamenány vzpomínky např. Eveliny Merové, Tomana Broda, Dagmar Lieblové, Gustava Singera a mnoha dalších. Jen v Domově sociální péče na Hagi-boru jsme strávili minulý rok natáčením skoro čtyři týdny. Vedle toho naši reportéři vyrazí už mnoho let na vlastní pěst do Izraele a povedlo se jim tak natočit i audio-vzpomínky 81 českých a slovenských krajanů.

Přesto nám je jasné, že se nám mnoho unikátních příběhů natočit nepodařilo a chceme se tedy do Izraele vypravit s týmem dokumentaristů a kameramanů, zřídit si v Tel Avivu a v Haifě studio, kde budeme profesionálně natáčet pamětníky na unikátní technologií Eye Direct, která dovoluje budoucímu divákovi přímý oční kontakt s pamětníkem. Nahrávky poslouží nejen www.pametnaroda.cz, tj. internetovému archivu, který využívají badatelé, pedagogové, studenti či dokumentaristé a díky němuž vznikají rozhlasové dokumenty *Příběhy 20. století*. Poslouží i jako podklad pro výstavu, kterou plánujeme k 70. výročí zřízení Státu Izrael.

Chtěli bychom vás tímto poprosit o podporu. Uvítáme kontakty na zajímavé pamětníky žijící v Izraeli, zároveň sháníme prostor, kde bychom mohli postavit naše studio (Tel Aviv, Haifa). Především ale hledáme dodatečné financování pro měsíční natáčení – v tuto chvíli nám totiž chybí finance na přepravu týmu a techniky na místo i na náklady, které budou spojeny s cestami za pamětníky.

Případně nás, prosím, kontaktujte na e-mailu robert.portel@postbellum.cz či telefonním čísle 604 429 171.

ORNITOLOGICKÝ ZÁJEZD DO IZRAELE

- Česká společnost ornitologická a cestovní kancelář Primaroute pořádají již podruhé zájezd do Izraele za pozorováním ptáků – birdwatching. Koná se ve dnech **18.–26. března 2015** (odlet je 18. 3. v noci) a program zahrnuje pozorování ptáků v různých částech Izraele, od hory Hermon na severu až po Negev na jihu. V ceně, která ještě nebyla přesně určena (max. 30 tisíc Kč), je zahrnuta letenka,

ubytování (v hostelech a beduínských stanech), doprava minibusem po Izraeli, český ornitologický průvodce, odborné knihy a pomůcky. Více informací získáte na www.primaroute.cz.

AD KALENDÁRIUM 12/2014

- Ve vydání 12/2014 v Kalendáriu záslužně připomínáte Rudolfa Frimla.

Ale patrně omylem, možná nesprávným překladem se v textu říká, že Friml se po vyloučení z konzervatoře stal kornetistou Národního divadla. Nebylo tomu tak, stal se korepitem baletu Národního divadla v Praze. S přáním všeho dobrého *P. Landa*

DIVADELNÍ HRA MILENEC

- Kulturní prostor Meet Factory (Ke Sklárně 15, Praha 5) uvádí originální divadelní inscenaci podle izraelského bestselleru *Milene* od A. B. Jehošuy. Román vyšel česky v překladu M. Křížové roku 2008. Děj se odehrává se v Haifě v roce 1974, těsně po skončení jomkipurové války, a hlavní hrdina Adam hledá milence své ženy, který byl odvelen do války, ale nevrátil se a nikdo o něm nemá zprávy. Pátrání po něm se stává zároveň hledáním vlastní identity, svého místa na světě i cesty ze samoty. Inscenace je divadelním debutem úspěšného filmového režiséra Radima Špačka.

Lednové představení se koná **27. 1.** od 20 hodin, v únoru pak **23. 2.** od 20 hodin (více info a vstupenky získáte na www.meetfactory.cz).

Z NOVÝCH KNIH P3K:

AKVARELY PRO MENGELEHO

- Výjimečná publikace *Akvarely pro Mengeleho* od polské autorky Lidie Ostalowské (do češtiny ji převedla Lucie Zako-palová) pojednává o osudu Židů za války, ale také Romů a věnuje se též potrestání viníků.

Ústředním a titulním motivem je osud brněnské rodačky Diny Gottliebové-Babbitt (1923–2009), která byla deportovaná z Terezína do rodinného lágru v Auschwitz-Birkenau. Válku přežila díky tomu, že pořizovala přímo pro Mengeleho věrné portréty-akvarely vězňů Romů, které chtěl použít pro svoji pseudovědeckou práci. Od této linie ovšem vede nespočet odboček, věnovaných osudu Romů a Židů před šoa a po válce. Polský originál – *Farby Wodne* (2011) – byl nominován na prestižní ceny Nike a Ryszarda Kapuścińskiego.

Kniha má 224 stran (včetně fotografické přílohy), formát 135 x 200 mm; doporučená cena v knihupectvích je 249 Kč (v p3k přes e-shop www.p3k.cz 199 Kč).

ŽNO BRATISLAVA

V **januári** blahoželáme našim členom: pán Tomáš Ascher – 79 rokov; pani Ing. Zuzana Bartová – 81 rokov; pani Božena Beerová – 89 rokov; pani Ing. Katarína Bendová – 86 rokov; pán Ing. Ludovít Fischer – 75 rokov; pani PhMr. Magda Frkalová – 90 rokov; pani Eva Fundárková – 81 rokov; pani Agneša Horská – 91 rokov; pani Mária Kováčová – 65 rokov; pani Denisa Nikodemová – 79 rokov; pán Ivan Novák – 72 rokov; pani Elena Poriezošová – 93 rokov; pani Magda Stančíková – 93 rokov, a pani Ing. Alžbeta Veselá – 96 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme členom, ktorí v **januári** slávia: pán Július Koval, nar. 6.1. – 82 rokov; pán Michal Oráč, nar. 8.1. – 66 rokov, a pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 63 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **lednu** oslavujú: pan Tomáš Balbinder, nar. 28.1. – 55 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17.1. – 80 let; pani Klára Hájková, nar. 8.1. – 38 let; pan Matúš Horvatič, nar. 4.1. – 20 let; pani Jana Konvalinová, nar. 17.1. – 32 let; pani Ruth Matiovská, nar. 30.1. – 84 let; Malkah Eva Matysková, nar. 30.1. – 3 roky; pani Lenka Neumanová, nar. 7.1. – 34 let; pani Hedvika Rivalová, nar. 12.1. – 90 let; pan Hanuš Rohan, nar. 4.1. – 61 let; pan Richard Salzman, nar. 20.1. – 38 let, a pan Jan Vlček, nar. 11.1. – 38 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **lednu** oslavujú: pan Martin Elis, nar. 5.1. – 27 let; pani Mgr. Isabela Jelínková, nar. 5.1. – 40 let; pani Judita Kopřivová, nar. 19.1. – 64 let; pani Pavla Kroupová, nar. 7.1. – 36 let; pani Nadá Michálková nar. 28.1. – 59 let; pani PhDr. Lena Arava Novotná, nar. 13.1. – 49 let; pan Dr. Phil. Petr Pechan, nar. 13.1. – 65 let; pani Jana Polišínská, nar. 19.1. – 33 let; pani Libuše Šancová, nar. 6.1. – 62 let; pan Vasyl Tyrpak, nar. 8.1. – 53 let, a pan Ing. Jiří Velden, nar. 22.1. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **lednu** oslaví své narozeniny: pan Viktor Klein, nar. 2.1. – 68 let; pan Otta Maier, nar. 15.1. – 83 let, a pani Gabriela Brodská, nar. 20.1. – 91 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **januári** oslavujú: pán Peter Boček, nar. 18.1. – 68 rokov; pán Marcel Deri, nar.

ZPRÁVY Z OBCÍ

27.1. – 69 rokov; pani PhDr. Eva Dudová, nar. 20.1. – 55 rokov; pán Ing. Ivan Fried, nar. 3.1. – 78 rokov; pán Ing. Róbert Gold, nar. 28.1. – 55 rokov; pán Ing. Jozef Grunmann, nar. 4.1. – 69 rokov; pani Magdaléna Kmecová, nar. 28.1. – 90 rokov; pani Eleonóra Šnajdárová, nar. 20.1. – 71 rokov; pán JUDr. Milan Weiczen, nar. 13.1. – 66 rokov; pani Valentína Krendželáková, nar. 28.1. – 61 rokov; pani Alžbeta Mittelmannová, nar. 28.1. – 61 rokov, a pan Pavel Tkáčik, nar. 8.1. – 61 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **lednu** oslaví narozeniny pan JUDr. Petr Ptačovský, nar. 29.1. – 73 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **lednu** oslaví jubileum: pan Rudolf Buxbaum, nar. 24.1. – 58 let; pani Hana Cvrkálková, 24.1. – 68 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 79 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19.1. – 71 let; pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20.1. – 65 let; pan Lazar Pinchasov, nar. 22.1. – 64 let; slečna Zuzana Hrbková, nar. 6.1. – 15 let, a slečna Dominika Sedláčková, nar. 3.1. – 20 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **lednu** oslaví narozeniny: pan Ladislav Tuma, nar. 1.1. – 67 let; pani Dagmar Pavlíková, nar. 4.1. – 77 let; pani Mgr. Eva Strnadlová, nar. 6.1. – 73 let, a pani Ingeborg Borošová, nar. 27.1. – 82 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **lednu** slaví: pani Edith Kašparová, nar. 2.1. – 79 let; pani Eva Švecová, nar. 11.1. – 77 let; pan Miroslav Schulz, nar. 12.1. – 67 let; pani Soňa Vlachová, nar. 17.1. – 86 let; pani Veronika Skalická, nar. 18.1. – 79 let; pan Jiří Ornstein, nar. 19.1. – 78 let; pani Marcela Šimandlová, nar. 20.1. – 73 let, a pan Michael Beck, nar. 28.1. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **lednu** oslavujú narozeniny: pani Růžena Blechová, nar. 26.1. – 81 let; pan Toman Brod, nar. 18.1. – 86 let; pan Imrich Feller, nar. 15.1. – 87 let; pani Alžběta Franková, nar. 18.1. – 97 let; pani Miriam Fuksová, nar. 23.1. – 86 let; pan Hanuš Gaertner, nar. 4.1. – 89 let; pan Zdeněk Herman, nar. 8.1. – 88 let; pani Jana Herrmanová, nar. 22.1. – 75 let; pani Zuzana Hildová, nar. 11.1. – 87 let; pani Zuzana Chaloupková, nar. 4.1. – 90 let; pani Věra Jurečková, nar. 13.1. – 92 let; pani Hana Káňová, nar. 26.1. – 84 let; pani Marta Kášová, nar. 21.1. – 93 let; pani Eva Krupičková, nar. 1.1. – 88 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 85 let; pani Marianna Langerová, nar. 6.1. – 95 let; pani Eva Macourková, nar. 27.1. – 84 let; pani Edita Markvartová, nar. 12.1. – 94 let; pani Tamara Merunková, nar. 30.1. – 75 let; pani Lisa Miková, nar. 31.1. – 93 let; pan Richard Müller, nar. 29.1. – 88 let; pani Markéta Pacovská, nar. 17.1. – 94 let; pani Zuzana Růžičková, nar. 14.1. – 88 let; pani Frideta Seidlová, nar. 28.1. – 84 let; pan Gustav Singer, nar. 21.1. – 101 let; pani Květa Sládková, nar. 11.1. – 87 let; pan Alfred Ševčík, nar. 21.1. – 80 let; pani Inka Vostřezová, nar. 4.1. – 85 let, a pani Alice Wineová, nar. 10.1. – 90 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **januári** sa dožíva jubilea pani Ing. Margita Eckhausová, nar. 20.1. – 57 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **január** slávia narodeniny členovia našej komunity: pani Eva Kozáková, nar. 7.11. – 52 rokov; pani Edita Bakonyová, nar. 8.1. – 89 rokov, a pán MUDr. Tibor Gábor, nar. 14.1. – 88 rokov. Prajeme im pevné zdravie, veľa šťastia, pohody a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví svoje narozeniny: slečna Martina Kirilaková, nar. 8.1. – 36 let; pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 39 let; pani Lucie Rolko-Nová, nar. 5.1. – 50 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 47 let; pani Dora Pešková, nar. 15.1. – 94 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 61 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **lednu** oslaví své narozeniny pani Ing. Klára Pcedičová, pani Stanislava Helleřová a pani MgA. Eva Matějčková. Všem jmenovaným přejeme hodně zdraví a dobrou pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

ŽHÁŘSKÝ ÚTOK NA ŠKOLU

Dne 29. listopadu 2014 došlo ke žhářskému útoku na jeruzalémskou dvoj-jazyčnou školu Ruku v ruce. Izraelská policie již pachatele našla a zajistila. Jedná se o tři izraelské mladíky žijící v jedné z osad na Západním břehu, k činu se přiznali. Žhářství, při kterém byly zničeny dvě třídy a jejich zdi byly posprejovány protiarabskými nápisy, vzbudilo v Izraeli velkou vlnu nevole, své sympatie vyjadřovali pedagogům a žákům významné osobnosti i řadoví občané.

Kromě jeruzalémské školy Ruku v ruce existují v zemi další menší čtyři zařízení stejného typu. Navštěvují je děti od základní školy až po gymnázium. „Útok nás neodradil,“ stojí na webu školy, „my Židé a Arabové pokračujeme společně – bez strachu a bez nenávisti.“ (Viz též komentáře na str. 20 a 21.)

VÝZVA K REFORMĚ UNRWA

Dle Židovského a tiskového servisu (www.ztis.cz) vyzývá palestinský lidskoprávní aktivista Bassam Eid k reformě, která by změnila organizaci UNRWA (založenou po roce 1948 OSN na pomoc palestinským uprchlíkům). Podle něj je organizace zpolitizovaná a utrpení dnes už třetí generace uprchlíků záměrně prodlužuje s ohledem na vlastní finanční zisk. Místní členové UNRWA v Gaze jsou prý buď přímo členy Hamásu, anebo alespoň jeho sympatizanti a s teroristickým hnutím spolupracují (viz též *Rch* 11/2014). Nejhorší situace a nesvoboda podle Eida nevládně v uprchlických táborech na Západním břehu, které jsou pod kontrolou Izraele, nýbrž v utečeneckých táborech v okolních arabských zemích.

B. Eid tvrdí, že by 70 procent palestinských uprchlíků dalo přednost peněžní kompenzaci, kterou by vylepšili svou současnou situaci, před „právem návratu“ do Izraele. „To by mělo být i posláním UNRWA. Postavit normální domy v normálních čtvrtích, kde by mohli lidé žít důstojně,“ říká Eid.

LEGALIZACE RITUÁLNÍ PORÁŽKY

Polský Ústavní soud rozhodl, že loňský návrh zákona, jenž zakazuje vykonávání šchity v zemi, neplatí a je protiústavní, neboť porušuje lidská

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Zimní pohled z hotelu Südbahn na Semmeringu. Ilustrace k textu na str. 18–19. © Yvonne Oswald.

práva židů a muslimů a poškozují jejich náboženský, společenský a ekonomický život v Polsku. Šchita zde byla de facto zakázána před rokem. Do té doby se tu prováděla košer a halal porážka nejen pro místní občany, ale především pro vývoz. Polský parlament nyní může přijmout zákon, který rituální porážku legalizuje.

BBC A DEN HOLOKAUSTU

Rozhlasová a televizní stanice BBC oznámila, že na sklonku ledna speciálním programem náležitě připomene Mezinárodní den památky obětí holocaustu. Program zahrnuje rozhovory s přeživšími, dokumenty a film *Šoa* od Claude Lanzmanna. BBC uvede také nové drama, jehož námětem je televizní zpravodajství o procesu s Adolfem Eichmannem v roce 1961.

MUZEUM KINDERTRANSPORTŮ

Ve Vídni v suterénu domu na Radetzkystrasse č. 5 bylo 10. prosince otevřeno první stálé muzeum dětských transportů nazvané Für das Kind (Pro dítě). Díky těmto „kindertransportům“ (u nás spjatých s osobností sira Nicolase Wintona), vlakům, které z Československa, Polska, Německa a Rakouska mířily před vypuknutím druhé světové války

do Velké Británie, se zachránilo asi deset tisíc převážně židovských dětí před holokaustem. V novém muzeu lze spatřit rodinné fotografie a předměty, které si děti vezly do Anglie – knihy, šaty, boty či brusle. Více informací lze nalézt na webové stránce fdk.millisegal.at.

SVOBODA PRO ALANA GROSSE

Americký prezident Obama údajně jedná s blíže nespecifikovanými kubánskými partnery o možnosti, že by propustili na svobodu amerického židovského dodavatele, kterého již šestým rokem vězní. Pětašedesátiletý Alan Gross byl na Kubě odsouzen v prosinci 2009 na 15 let za „protistátní činnost“, která spočívala v tom, že židovské obci zřídil jako dodavatel americké Agentury pro mezinárodní rozvoj připojení k internetu. Ve vězení má zdravotní potíže, neboť trpí bolestivou artritidou, a je ve velmi špatném psychickém stavu.

URYCHLENÁ ALIJA Z UKRAJINY

Izraelské úřady zavedly speciální zrychlený proces pro Židy, kteří chtějí odjet z ukrajinských válečných oblastí na východě země do Izraele. Ti, kteří mohou imigrovat do židovského státu na základě zákona návratu, se nemusí například prokazovat originály státních dokumentů nebo překlady původních dokladů, pokud je dokážou přeložit izraelská úředníci. V roce 2014 zatím přibylo do Izraele 4487 Židů z Ukrajiny (tříkrát více než loni). (am, www.ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová, Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 22. 12. 2014. **Cena 20 Kč (0,90 €)**